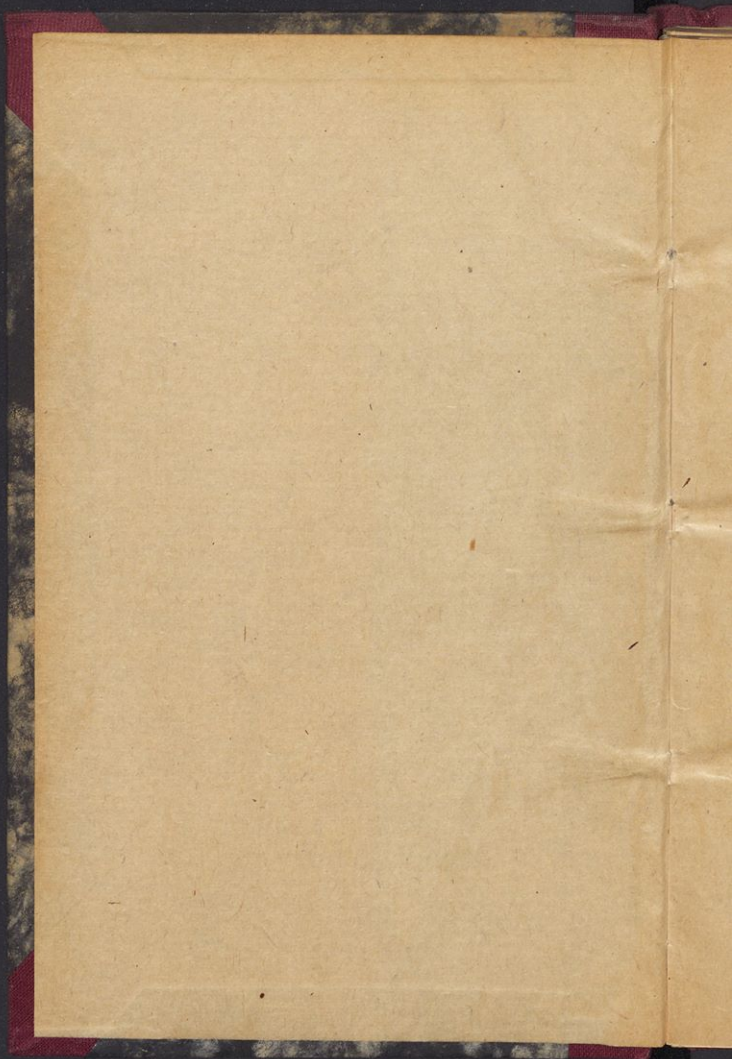

III
M. 36906
h

36906

Trstenik.

Prispevek k zgodovini župnij
v ljubljanski škofiji.

Spisal
dr. Franc Pernè.

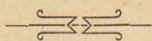

V Ljubljani 1903.

Založil pisatelj. — Tiskali J. Blasnika nasledniki.

Trstenik.

Prispevek k zgodovini župnij
v ljubljanski škofiji.

Spisal

dr. Frane Pernè.

03 0041434

V Ljubljani 1903.

Založil pisatelj. — Tiskali J. Blasnika nasledniki.

Predgovor.

isti kraji v domovini. kjer nam je tekla zibelka in kjer smo preživeli svoja mladostna leta, so nam posebno ljubi in dragi. Radi govorimo o njih in veseli nas, če se jih spominjajo tudi drugi. Ta domoljubni čut me je nagibal in vodil pri sestavljanju sledečih črtic. Zapisoval sem, kar se je ohranilo v spominu starejših župljanov, pregledoval župnijski arhiv na Trsteniku in Preddvorom in arhiv v pisarni prečastitega knezoškofijskega ordinarijata v Ljubljani ter poizvedoval tudi drugod, kjer sem zasledil kak vir. Krepko podporo sem našel pri velečastitem domačem gospodu župniku Janezu Mikšu, ki je sestavil statistični pregled župljanov in srečno našel in preiskal nekatere stare spomenike v arhivu trsteniškem. Trud ni bil majhen, ker je zelo težko brati staro pisavo na zaprašnem papirju. S svetom in dejanjem sta me

podpirala tudi gospoda Anton Koblar, dekan v Kranju in Fr. Serafin Pokorn, župnik v Besnici. Vsem trem častitim gospodom tukaj javno izrekam spodobno zahvalo.

Nikakor si ne domišljujem, da je pričujoči spis popoln. Prihodnji zgodovinar matere župnije preddvorske ga bo morebiti izpopolnil v nekaterih točkah. Meni je bilo treba orati še neobdelano ledino. Nabral sem po raznih krajih raztresene bilke in — kakor upam — tudi cvetlice ter jih povil v šopek, ki ga podajem najprej svojim ožjim rojakom v trsteniški župniji, potem pa tudi drugim Slovencem, ki se zanimajo za domačo krajevno zgodovino.

I.

Kraj in ljudje.

dor je hodil po okrajni cesti iz Kranja proti Kokrici in je pod Kokrico ob razpotju krenil na levo ter korakal dalje memo vasi Mlaka med gostim smrečevjem, je zagledal kmalu pred seboj na prijaznem griču lično cerkev sv. Dominika v Tenetišah. Malo pod cerkvijo je razpotje. Dve vzporedni dolini se odpirata proti severu, na levo proti Goričam, na desno proti Trsteniku. Obe dolini loči proti jugu raztegnjeno gozdnato brdo, ki se nad razpotjem v Tenetišah navzgor polagoma razširja in zvišuje; med vasmi Trstenikom, Goričami, Srednjo vasjo in Zalogom prehaja v grič Orel. Ker ga od vseh strani zakriva temen smrekov les, bi tujec na prvi pogled komaj verjel, da nosi na svojem hrbtu rodovitno polje. Na jugu pod Orlom vodi cesta s Trstenika v Goriče; na severni strani, kjer se hrib znižuje v zaseko, pa hodijo po pešpoti „za Rotami“ s Povlja v Zalog in Svarje.

Nekoliko nad Tenetišami se nam dolina širi pred očmi in že od daleč nas pozdravlja

Trstenik z lepo cerkvijo sv. Martina, ki se ponosito dviga sredi vasi proti nebu. V dveh urah smo gori, ako smo iz Kranja peš hodili. — V ozadju se nam kaže izza obilega sadnega drevja Povelje, najvišje stoječa vas v trsteniški župniji (637 m), prav ob vznožju velikana Storžca (2134 m), ki s svojimi sosedi veličastno zagraja ves ondotni svet. Naš slavni domači zgodovinar Valvazor pravi o Storžcu, da se vzdiguje visoko in tako ostro kvišku, kakor bi hotel prebosti oblake*). Malokatera vas na Gorenjskem se more ponašati s tako obsežnim in slikovitim razgledom kakor Povelje. Še celo pod gorami po cesti iz Tržiča v Begunje, memo sv. Lucije, nimaš tako odprtega sveta pred seboj.

Trstenik je 513 m visoko nad morjem. Skozi vas, ki ima 31 hiš in 161 prebivalcev, teče in goni dva mlina potok Stražnica, izvira joča pol ure višje izpod Straže; pod Tenetišami se druží z goriškim Sevnikom, odkoder oba dalje hitita kot Párovnica v Kokro. Straža se imenuje pusta, z rsjem pokrita gora ob vznožju med Storžcem in Zaloško goro; razločiš jo lahko od daleč, celo z ljubljanskega grada, zaradi velikih belih drič, peščenih udrtin, ki jih leto za letom izpirajo in širijo plohe.

Župnija Trstenik obsega 8 vasi. Imenujejo se razen Trstenika: Povelje, ki ima 10 hiš in 55 prebivalcev; Babin vrt 9 hiš in 70 prebivalcev; Čadovlje**) 8 hiš in 49 prebivalcev;

*) Ehre des Herzogthums Krain, II. 144.

**) Ljudje pravijo »Čadovlje«; v listinah se bere večinoma »Očadovlje«.

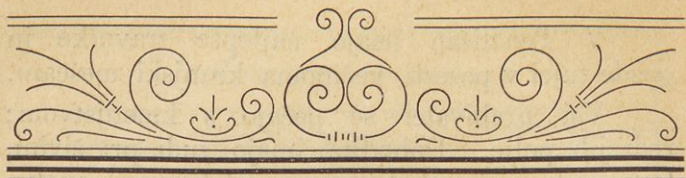
Umrlo jih je												
leta	1788	1789	1790	1791	1792	1793	1794	1795	1796	1797	skupno v 10 letih	povprek na leto
	10	16	11	11	17	14	15	12	6	17	129	12
	11	8	16	7	13	15	14	16	11	15	126	12
leta	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897		
Od leta 1850—1859 jih je umrlo . .											146	14
Poročenih je bilo												
od leta 1788 do 1797											35	3
od leta 1888 do 1897											32	3

Ker je vsako desetletje 40 do 50 oseb več rojenih, nego jih umrje, in se je kljub temu število duš v 100 letih zmanjšalo, je to očitno znamenje, da se vsako desetletje izseli precej župljanov drugam. Kot delavci si iščejo zaslužka po svetu. Število zemljiških posestnikov se je v zadnjih 50 letih zelo zmanjšalo. V tej dobi je bilo razprodanih 12 kmetij! Prostosti, ki je kmetom zasijala izza 1848. leta, nekateri niso znali rabiti. Vzrok, da se je razkosalo več lepih zemljišč, je bilo — žal, kakor tudi drugod — največkrat žganje. V tem dejstvu bo tudi treba iskati vzroka žalostni prikazni, da je ljudstvo v нравstvenem oziru nazadovalo zadnjih 100 let, kakor svedočijo zgoraj navedene številke.

V Tenetišah imajo najlepše travnike in gozde tujci v posesti, večinoma kranjski meščani.

Vsi prebivalci se pečajo s kmetijstvom; redi jih polje. Dohodke imajo tudi pri živini, lesu, sadju in nekateri pri izdelovanju opeke. Bogatinov ni med njimi, a prav velikih revežev tudi ne mnogo. — Najboljšo pitno vodo imajo zgornje vasi, zlasti Povlje, kjer sta dva bistra studenca. — Svojo duhovsko in svetna oblastva imajo v Kranju, namreč dekanstvo, okrajno glavarstvo in okrajno sodišče. Sosednji župniji sta: na zahodni strani Goriče, na vzhodni Preddvor.

II.

Zgodovinske črtilce.

Trstenik je gotovo dobil svoje ime od naravnega svojstva svoje bližnje okolice, ki je bila na nekaterih mestih od nekdaš močvirna. Taka tla so ugodna za trstje in res še dandanes raste trst na Fendetovem travniku na vzhodni strani vasi. V škofijskem zapisniku iz leta 1631. se bere „Tersteniza“. Pri domačinih boš dobil še dandanes na vprašanje: Kje si bil? — odgovor: „Na Trstenic’“.*) Po takem izgovarjanju, ki je na Gorenjskem sploh v navadi, je zapisnikar bržkone napačno sklepal, da se vas imenuje Trstenica. V starih spisih se nahaja poleg slovenskega tudi ponemčeno ime Rohrbach; neki novejši naravoslovec ga je imenoval latinsko Arundinetum. Najstarejšo preteklost Trstenika pokriva gosta temota. Verjetno je, da sega njegova zgodovina prav daleč nazaj, ker je pripadal kot podružnica

*) Končni vokal izpuščajo, polnglasni stari mestnik bi bil: Na Trstenici(-è). Prim. Janežič-Sketovo slovnico str. 33.

k Preddvoru, eni izmed najstarejših gorenjskih župnij, in ker je cerkev na Trsteniku posvečena sv. Martinu, škofu. Po naših krajih je pa češčenje sv. Martina cvetelo že pred sklepom prvega tisočletja in največ njegovih cerkva iz je tiste dobe. *) Za Karola Velikega se je slovenska zemlja v cerkvenem oziru tako razdelila, da je Drava mejila med solnograško nadškofijo in oglejskim patrijarhatom. Naš Trstenik je torej spadal s svojo materjo preddvorskó župnijo dolgo časa pod oglejsko cerkev. Patrijarh Peregrin I. je podaril leta 1156. preddvorskó cerkev in nje podružnice z vsemi pravicami in dolžnostmi vetrinjskemu samostanu na spodnjem Koroškem, da bi imeli ondotni cistercijani boljše dohodke. Ker je nastala med duhovniki v Kranju in Preddvorom needinost zaradi dohodkov, sta sklenila l. 1226. kranjski župnik Peter in vetrinjski opat Tomaž pogodbo, po kateri je prepustil vetrinjski samostan nekaj ondotnih pravic in dohodkov kranjski župni cerkvi. Preddvor je prišel v tako zvezo s Kranjem, v kakršni je podružnica z župno cerkvijo. Pozneje je postal zopet samostojen, toda kranjski župniki so izvrševali patronat in predlagali pripravne vikarje za Preddvor. **) Kakor Kranj tako je prišel tudi Preddvor in z njim vred Trstenik šele leta 1507. iz oglejske cerkvene nadoblasti pod ljubljansko škofijo, ki je bila ustanovljena leta 1461.

Na „Štrucu“ — tako se imenuje hrib za Pangršico pod Trstenikom — so imeli v davni

*) Glej »Češčenje sv. Martina, škofa, na Slovenskem« v »Voditelju«, III., str. 53.

**) Glej Lavtižarja »Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj«, str. 155.

preteklosti rudokop. V ljubljanskem škofijskem arhivu se hrani izvirna listina (fasc. 37.) iz leta 1390., po kateri so prodali na Trsteniku rudarsko pravico Henriku Auer-ju. V imenovani listini se imenuje prodana rudarska pravica v Hangerbergu in na Trsteniku (das Bergrecht zu Hangerberg und Terstenik —); Hangerberg je ponemčeno ime bližnje vasi Pángršica. Ljudje pravijo, da so kopali zlato in da so bili ponajveč Italijani pri delu. Bržkone niso veliko izkopali, ker se je pozneje vse opustilo.

Nekaj važnih spomenikov se je ohranilo v župnijskem arhivu.

To so računski zaznamki cerkve sv. Martina na Trsteniku. (Urbar Register sanct. Martins Kirchen zu Rohrbach) in pa cela kopa starih listin zaradi neke njive v kranjskem obmestju.

Iz teh zanimivih zapiskov povzemamo tukaj važnejše reči. — Urbar ima spredaj številko 1606, ki je zapisana pozneje, ker izročene davščine so se jele zapisovati leta 1571. Za vsa leta ni zapisano; zaznamovane so letnice 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608 in 1609.

Cerkev je imela nekaj posestva in mnogo podanikov, kar je razvidno iz naslednjega pregleda. Podložniki so bili:

1.) V Kranju: a) Matej Khoschorokh (Košorok) je služil cerkvi, ker je imel užitek njive v kranjskem obmestju („im Krainburger Purgfridt“). b) Juri Züpf ravno tako. Jurij Züpf je bil skoraj gotovo naslednik Mateja Košoroka.

2.) Na Pángršici: Anton Pangršnik, Michael Vreček.

3.) V Srakovljah: Urban Golobernik.

4.) V Goričah: Peter Strgar.

5.) V Malem brdu je imela cerkev svoj gozd. („Forst der Kirchen S. Martini zu Terstenik . . . eigenthümlich der Kirch . . . zur Nothdurft der Kirch gebraucht“.) Sedanji župniški gozd v „Velikem brdu“ je bil kupljen leta 1849. iz ustanovnega denarja od Stanislava Kilarja v Kraju.

6.) V Čadovljah: Nikolaj Rozman, Juri Pezderec.

7.) V Žabljah: Tomaž Bohinjec, Primož Vidmar, Andrej Fendè, Blaž Rebol.

8.) Na Trsteniku: Ambrož Zupan, Simon Pleiweis (Plajbes), Lambert Novak, Andrej Poglajen, Jakob Vreček.

9.) V Zálogu: Peter Brašira (Blažir?), Jernej Vreček.

10.) V Svarjah: Lovro Kračman.

11.) V Babinem vrtu: Nikolaj Logar, Matija Lombar, Jernej Krničar.

12.) Na Povelju („Na Pauly“): Juri Romja, Klemen Primožič.

13.) V Srednji vasi pri Goričah: Lovro Primožič, Juri Gros.

Koliko so pođaniki cerkvi plačevali in od česa, se ne dá pri vseh določiti. Imeli so tlakarino in osebni davek („Robaitgeld in Leibsteuer“). Za kmeti, ki so prinašali cerkvi svoje davke, je zapisanih precej takih, ki so bili s plačilom še na dolgu.

Dne 30. maja 1573 so šli cerkveni ključarji Lovro Rozman, Andrej Logar, Juri Pezderec in Simon Pleiweis s cerkveno skrinjico

(„mit der Kirchen Puchsen“) v graščino „Strmol“ pri Cerkljah, kjer je bila tedaj gosposka („Vogtobrigkeit“), da bi naredili cerkvene račune. Dohodkov je bilo za dve leti, 1572 in 1573, 29 rajnišev in 52 krajcarjev. Stroški so znašali: za davke 12 gld. 34 kr., za olje 6 gld. 4 kr., za popotnico („Zerung“) 4 gld. 26 kr., za poprave pri cerkvi 19 gld. 29 kr., skupno 42 gld. 33 kr., tako da je bilo primanjkljaja 12 rajnišev, 41 kr. Iz tega je razvidno, da cerkev ni bila bogata, četudi je imela toliko podložnikov. Plačevali so le majhne svote.

Pozneje so se delali cerkveni računi navadno na sv. Barbare dan na Trsteniku pod vodstvom preddvorskih vikarijev. Med njimi so imenovani Mihael Wintter, Adam Preuz, Hieronim Kunibar (Cunibar). Ker je bil Preddvor v nekaterih rečeh dolgo odvisen od Kranja, so imeli veljavno besedo pri cerkvenih računih tudi kranjski duhovniki. Leta 1602. je sprejel trsteniške ključarje Janez Friderik Klemens, župnik v Kranju. Devet let pozneje (leta 1611.) je podpisal računski sklep Janez Rozman, vikar v Kranju.

Tisto leto se je določilo, da dobi preddvorski župnik (Pfarrherr) ne samo na Povelju, Trsteniku in Žabljah, ampak tudi v Čadovljah, če pride po službenih opravkih zjutraj doli, vselej zajutrek (Frumal), če pa pride popoldne, namesto malice 8 kr., katere morajo dati Čadovljani brez obotavljanja („ohne Weigerung“).

Čez leto 1611. zapiski v urbarju ne segajo.

Leta 1774. 7. novembra je dal preddvorski župnik Franc Rabič v goriškem polju ležečo

njivo trsteniške cerkve Tomažu Zimmermannu v najem za 12 let proti letni zakupnini 5 gld. 26 kr. Zakupnik je imel pravico njivo rabiti (*salva rei substantia et iuribus ecclesiae*), zakupnino pa je moral plačevati vsako leto na jesen (— „wo die Kirchenpröbst die Steuer und Contribution von Kirchenunterthanen einzuheben pflegen“ — takrat, ko navadno cerkveni ključarji davek pobirajo od cerkvenih podložnikov).

Züpfova pravda. V prej imenovanem cerkvenem urbarju je omenjena na prvem mestu neka njiva cerkve sv. Martina v kranjskem obmestju, od katere je plačeval zakupnino okoli leta 1600. Matej Košorok (*Khoschorokh*). Za leto 1605. je pa kot plačnik že zapisan Juri Züpf; ime Mateja Košoroka je pa prečrtano. Imenovana njiva, ki je morala biti, kakor priča račun, precej velika, je tista, o kateri govori kupno pismo (v arhivu v prepisu) iz leta 1495. Lienhardt Puckelberger („*Städtrichter und Verweser der Erbsamben Stift Sanct Ursula-Altar in der Pfarckirchen zu Crainburg*“) je prodal trsteniškim ključarjem (*Sanct Martins Kirchen zu Rohrbach*) njivo ležečo v kranjskem polju. To kupno pismo je važna listina za zgodovino trsteniške župnije, ker nam z gotovostjo dokazuje, da je stala že leta 1495. cerkev sv. Martina, in da je imela že tedaj svoje posestvo.

Prav zaradi te njive se je unela leta 1641. huda pravda med dediči Jurija Züpfa in med Trsteničani. Začetek pravde pojasnjujejo trsteniški ključarji sami v pritožbi, ki so jo izročili škofu Otonu Frideriku grofu Buchheim.

Glasi se tako-le:

„Visokočastiti, visokorodni, po Bogu knez in
gospod! Milostljivi in visokozapovedujoči
gospod!

Od starih časov je navada, da so vse k
cerkvam („den Kirchen“) kot svojinsko imetje
spadajoče njive, ležeče v kranjskem polju,
oddajali v zakup kranjskim meščanom cer-
kveni ključarji, pa samo za čas njih življenja;
po smrti zakupnikov so pripadle njive nepo-
sredno cerkvam nazaj. In tako je tudi Juri
Züpf, bivši kranjski meščan, svojinsko njivo
cerkve sv. Martina na Trsteniku vzel v zakup
od naših prednikov in jo kot najemnik užival
do svoje smrti, njivo, katera sedaj zopet čisto
po pravici pripada cerkvi. Zato smo jo dali
zopet v najem Marku Šumiju, kranjskemu
meščanu, dokler bo živel. Temu se je pa
uprl imenovanega Züpfa sin, Juri Züpf, župnik
v Celovcu, prisvajajoč si za se in za svoje
sorodnike lastninsko pravico do omenjene
njive, če tudi se ne more izkazati z nobenim
kupnim pismom, katero bi bili gospod škof
v Ljubljani potrdili. Ker Züpfovi dediči ni-
majo do njive nobene pravice in je njiva
svojinska lastnina cerkve sv. Martina na Trste-
niku, izrekamo ponižno prošnjo, da nam bla-
govolite dogovorjeni zakup milostno potrditi,
posebno če se dediči ne izkažejo z nobenim
od milostivega škofa ali od njegovih pred-
nikov izvirajočim in odobrenim pismom.“

Škof je na to prošnjo zapisal na birmo-
vanju v Naklem dne 12. septembra 1641 lastno-

ročno rešitev: „Juri Züpf naj pred menoj ali pred generalnim vikarjem v teku enega meseca dokaže svoje dozdevne pravice, če ne, naj se izročni prošnji ustreže.“

Župnik Züpf se je ostro pritožil, da so se Trsteničani obrnili do škofa. Skliceval se je na neko kupno pismo iz leta 1611. ter jih je tožil pri deželnem glavarju, češ, da naj mu njivo vrnejo ali pa naj mu izroče 300 rajnišev z obrestmi in poravnajo tudi nastalo škodo. Deželni glavar je razsodil Züpfu v prid. Za slučaj, da bi imeli Trsteničani kaj ugovarjati, je bil določen dan za obravnavo v Ljubljani v deželni hiši. Ramsodba se je glasila, da morajo Trsteničani oddati njivo tožniku. — Ali naši predniki niso še odjenjali. Zato je prišel 16. julija 1642 po ukazu deželnega glavarstva Hanuš Knab v Kranj, da je zarubil njivo, z ajdo obsejano, vzel jo uradno Trsteničanom in jo izročil Züpfvim. Prepovedal je Trsteničanom pod kaznijo 50 cekinov prisvajati si še nadalje kakorsibodi tisto njivo.

Züpfovi dediči so jo dali precej v zakup Andreju Sodarju, ki je tudi ajdo požel; trsteniški zakupnik Marka Šumi je pa ajdo z njive odpeljal. Deželni glavar je ukazal dne 15. oktobra 1642 pod kaznijo 50 cekinov, da Sodarju ajdo povrnejo ali pa njegovo zakupnino. Pogumni Trsteničani niso povrnil ne zakupnine, ne ajde, tudi kazni niso plačali. Dne 14. novembra 1642 jim je deželni glavar grof Porcia kazen povišal na 100 cekinov, če v 8 dneh ne vrnejo ajde. — Pozneje je bila še nova obravnava. Kako se je prepir končal, ni razvidno iz ohranjenih

listin. Verjetno je, da je cerkev njivo obdržala, ker je leta 1662. — torej 20 let po pravdi — delal preddvorski župnik kupno pismo, po katerem je prodal Jakob Šumi v Kranju njivo „züpfovko“ Urbanu Kosu. „Züpfovka“ je vse-kako njiva, zaradi katere so se pravdali. Jakob Šumi bi utegnil biti naslednik Marka Šumija, ki je vzel v zakup njivo od Trsteničanov. Prišla je morda po kaki pogodbi zakupniku v last, nekaj pravic pa je imela vendar tudi še cerkev, ker je pri prodaji sodeloval preddvorski župnik. Starejši cerkveni urbar navaja sicer samo eno njivo cerkve sv. Martina v kranjskem polju, ali sklepati smemo, da jih je bilo več, ker v zgoraj imenovani prošnji do škofa govore ključarji o njivah v kranjskem polju, in ker je leta 1696. — ko je bila züpfovka že prodana — dal preddvorski župnik Matija Čuk njivo sv. Martina v kranjskem polju v zakup Juriju Sueršniku (Završniku?) za 15 rajnišev, a samo za 3 leta. — Čuditi se moramo, kako hitro so se takrat uloge reševale, četudi niso imeli železnic in ne hektografa po pisarnah. Prej nego v 2 letih se je nabralo v tej pravdi nad 20 listin, kar priča, da se reči niso zavlačevale na mesece.

V Tenetišah so imeli že zgodaj tujci svoja posestva. Leta 1375. 10. avgusta sta prodala „Chunrad der Zaeppel“ in njegova žena bratovščini Matere božje v Kranju pri večni luči zemljišče v Spodnjih Tenetišah, kjer je bil poprej Bokavec*). Izvirno pismo je v mestnem arhivu v Kranju.

*) Letopis Matice slovenske 1870. str. 96.

Dne 22. aprila 1600 je prodal Sebastijan Križaj v Loki Matiju Kestnerju v Kranju dva travnika v Tenetišah*).

Leta 1631. je obiskal Trstenik in Tenetiše ljubljanski škof Reinald Scarlichi. V vizitacijskem zapisniku beremo, da je imela cerkev sv. Martina na Trsteniku (s. Martini in Tersteniza), kjer je bila vizitacija 5. septembra, 3 altarje**). Pred cerkvijo (ante fores ecclesiae in cornu epistolae) je bil tudi altar, katerega je ukazal škof podreti. Verjetno je, da se je obhajala ob večjih shodih sv. maša pri tistem altarju zunaj cerkve, ki je bila pretesna za vse vernike. Veliki altar je bil takrat v jako žalostnem stanu: brez podobe sv. Martina, brez prtov in svečnikov. Novo podobo so potem precej naročili. — Gotovo so segali tudi v te kraje valovi luteranskih homatij, zato so bile cerkve tako opuščene in zanemarjene. Škof Hren († 1630) je sicer prav mnogo storil za katoliški preporod, ali vsega ni mogel sam popraviti. Cerkev je imela takrat 2 podložna kmeta in 5 njiv. Vse cerkveno imetje je znašalo 65 gld. Iz Preddvora so prihajali duhovniki maševat šestkrat na leto, in sicer na dan sv. Martina, na dan sv. Barbare, na dan sv. Jurija, na dan sv. Primoža in Felicijana, na dan sv. Aleša in enkrat poleti zoper hudo uro. Tudi v Tenetišah, kjer je bil škof 3. septembra, so bili

*) Ibidem, str. 120.

**) »Ecclesia s. Martini in Tersteniza habet tria altaria: unum in choro s. Martino dedicatum ac consecratum, absque icone . . . secundum B. M. V. in cornu evangelii et tertium s. Primi et Feliciani in cornu epistolae . . . Altare ante fores destruatur.« Visitatio generalis prima dioec. Lab. 1631.

trije altarji. Zapisanih je bilo 18 sv. maš na leto, ali takrat so bile samo 3 opravljene. Pozneje so zmanjšali število za polovico in so opravljali preddvorski duhovniki po devet maš na leto v tej podružnici. Ko so pridružili Tenetiše leta 1787. novoustanovljeni lokaliji Trstenik, so dohajali preddvorski duhovniki samo dvakrat na leto maševati. Ali Tenetišani so zahtevali vseh 9 sv. maš, kakor je bila stara navada, sicer ne bodo dajali vsakoletne bire. Preddvorski župniki so hoteli imeti za ta slučaj nekaj odškodnine za pot v Tenetiše. Unelo se je med obema strankama hudo nasprotovanje, ki se je posebno poostriilo pod župnikom Jožefom Vodé-tom (1810—1828). Zamotana stvar je prišla slednjič gosposki v roke in pravda je iztekla leta 1817. neugodno za Tenetišane; vojaška sila (Militär-Execution) jih je primorala, dajati preddvorskemu župniku še dalje izgovorjeno biro. — Zadnji ondotni župnik, ki je še dobival iz trsteniške duhovnije biro, je bil Andrej Kržišnik († 1869).

Valvazor († 1693), ki je zobčudovanja vredno marljivostjo in požrtvovalnostjo zbiral vsakovrstne znamenitosti iz davne preteklosti naše lepe dežele, omenja v svoji sloveči knjigi „Ehre des Herzogthums Krain“ (VIII. Buch, Pfarre Höflein, Filiationen.) Trstenik kot deveto med preddvorskimi podružnicami: „St. Martini in Társtanig mit dreyen Altären“.

Jako staro zgodovino — kolikor mi je bilo mogoče dognati — imata vasi Babin vrt in Povelje. — V obeh vaseh je imel posestva cistercijanski samostan Vetrinj (Viktring, Victoria)

blizu Celovca na Koroškem. V Babinem vrtu je imela posestvo v začetku 13. stoletja graščakinja Mehtilda*) Leta 1207. je določila s posebno listino, ki jo je podpisal Henrik IV., mejni grof isterski iz rodbine Andechs-Meranske, da preide po smrti njenega sina Ditriha (Dietrich von Gutenberg), bivajočega na Henrikovem dvoru**), njeno posestvo v Babinem vrtu (predium in Bauenwort) v last vetrinjskemu samostanu. To dejstvo nam pojasnjuje in utemeljuje ljudsko razlago imena „Babin vrt“, da se je ondi namreč naselila najprej neka ženska, ki je ogradila svoj vrt.

Na Povlju je imel v sredi 13. stoletja neki Konrad Gallo svoje posestvo, do katerega je imel pravico samostan v Vetrinju. Zastavil ga je svojemu zetu. Ker je pa samostan tirjal svoje pravice, je obljubil v posebni listini, katero je podpisal koroški vojvoda Bernhard II. iz rodbine Sponheimov pred 6. januarjem 1256 (listina je brez letnice, a Bernhard je umrl 6. januarja 1256), da hoče zastavljeno posestvo (bona in Poula cum omnibus suis adtinentiis . . . iuri cedens . . . resignavi) odkupiti in vrniti vetrinjskemu opatu***). — Nad Povljem je kos svetá, kjer raste kostanj in drugo drevje, z imenom „Klošterc“. Bržkone je to ime starodaven spomin na nekdanje samostansko posestvo na Povlju. — Hiša s številko 9. na Povlju ima svojo posebno zanimivo zgodovino. Nekdaj se

*) Schumi, Urkunden, II. p. 10.

**) Dr. A. Mell, Die hist. und territ. Entwicklung Krains vom X.—XII. Jahrh. p. 78.

***) Schumi, Urk. II p. 172. Nr. 217.

je reklo „pri Grosu“. „Bogati Gros“ je bil majhen graščak na Povlju. Njegovi pastirji so gonili obile čede, govedo in drobnico — do 100 ovac — tudi po bašelskih gorah tja do Mač nad Preddvorom.*) Hiša je bila dvonadstropna, okoli nje, v čveterokotu s prostornim dvoriščem, so se raztezala prizidana gospodarska poslopja. Kakor ljudje pripovedujejo, je živela Grosova rodbina bahato in razkošno, tako da je slednjič ubožala. Posestvo je prešlo v druge roke. Sredi 18. stoletja so bivali ondi neki Erbežniki (Rubežniki). Lastnik imenovane posestva je bil več let duhovnik Andrej Erbežnik. Po rodu je bil Ljubljčan. Posvetili so ga v mašnika na naslov graščine „Smuk“ grofa Franca Karola pl. Lichtenberga na dan sv. Mihaela 29. septembra leta 1743. Imajoč svoje bivališče na Povlju je hodil v poletnih mesecih k sv. Joštu kot pomočnik (operarius) pri izpovedovanju romarjev od 1744 do 1765; v zimskem času je drugod oskrboval duhovna opravila, v letih 1748—1756 n. pr. v Goričah.***) Večkrat je prijezdil s sv. Jošta na Povlje k svojim delavcem, včasih jih je pa kar z gore opazoval z dobrim daljnogledom. Ker so imeli ljubljanski kanoniki desetinsko pravico tudi na Povlju, si lažje razlagamo, zakaj se je naselil tukaj Ljubljčan Andrej Erbežnik. Verjetno je, da se je to zgodilo po dogovoru s stolnim kapitulom in da je Erbežnik

*) Gros je bival skoraj gotovo na nekdanjem vetrinjskem posestvu na Povlju. Potem je umevno, zakaj so gonili njegovi pastirji tako daleč črede, ker vetrinjski samostan je dobil že v 12. stoletju v last tudi gorski svet od vznožja Zaplate do gore sv. Lavrencija nad Bašljem. F. Schumi, Urk. 1. p. 109 sq.

**) J. Vrhovnik, Zgodovina goriške fare, str. 166.

poleg svojega posestva oskrboval tudi vsakoletno redno oddajanje desetine v Ljubljano. — Sled njič se je naveličal gospodarskih skrbi. Postavil je vse zemljišče na prodaj. Antonu Pernetu, posestniku hišne številke 1, „Bakovniku“, je ponudil vse skupaj: hišo, njive, travnike in gozde z živino in hišnim orodjem vred za 900 gld. Ali Pernè ni upal prevzeti. Nato sta se pogodila z nekim Lovrom Perčičem iz Bitnega. Ta je kupil lepo posestvo za 600 gld. Ljudje so novega gospodarja začeli imenovati Ločana, ker se je priselil iz loške okolice, iz Bitnega, in to ime je ostalo še danes pri hiši. Ločanovi so pri obsežnem poslopiju precej podrli in izpremenili.

„Gospod Andrej,“ ki je še nekoliko v spominu med ljudstvom, je zapustil Povelje za vselej. Preselil se je najprej stalno k sv. Joštu kot voditelj (direktor 1765—1777).*) Bolehen se je poslovil od sv. Jošta ter odrinil v Ljubljano, kjer je preživel zadnja leta. Z njim so odšli s Povelja tudi sorodniki, le eden se je vrnil leta 1797. na Trstenik kot drugi lokalist. O tem poročam na posebnem mestu v III. poglavju.

V Žabljah je stal — kakor pravijo — v starodavnih časih grad Čêvec. Vsa zemlja, ki je sedaj razdeljena med 4 ondotne posestnike, je bila nekdanj graščinska. „Na Čevcu“, kakor se še dandanes imenuje grič nad Kraguljevo hišo, kjer se je dvigal grad, ni več razvalin, le neka udrtina v zemljo se še kaže. Pravijo, da

*) Po resignaciji Simona Vačavnika 1765 mu je škofijsko podelilo to službo. Izročena mu je bila »cura animarum, regimen et administratio rerum temporalium et spiritualium eccl.s. Jodoci in monte.«

je bil to graščinski vodnjak. Včasi so opazovali Italijane, kakor se mi pripoveduje, da so brskali in raziskovali svet na tem kraju. Govoré, da je tukaj zakopan velik zaklad. Pred mnogimi leti so ga izkusili predniki sedanjih Žabljanov izkopati. Preden so se poprijeli težavnega dela, so obljubili vsem sosednim cerkvam velikih daril, med drugimi celo podružnici sv. Ambroža v cerkljanski župniji, ako se jim posreči poizkus. Dolgo časa so zastonj kopali. Slednjič so zadeli na velik in težek sod. Veselje je bilo nepopisno, ker napolnjen je bil — kakor so upali — s samimi zlati. Otvezli so ga z verigami in ga počasi vlekli kvišku z navorom. Sedaj se začno kesati, da so toliko odločili cerkvam. „Ker smo toliko trpeli z njim,“ — oglasi se nekdo izmed delavcev — „razdelimo rajše vse med seboj, saj cerkve niso tako potrebne, kakor mi.“ „Res, tako je prav“, pritrjujejo vsi drugi enoglasno. Toda kaj se jim primeri? Sod se pokaže na na vrhu in že ga hočejo zvaliti na stran, kar zdrsnejo z njega verige, in sod močno zagrmi zopet nazaj v jamo. Poizkusili so ga vnovič dobiti, ali zastonj je bil ves napor. Tako pripovedka med ljudstvom.

V gorah nad Trstenikom, kjer so lepi pašniki in gozdi, je svet razdeljen med vasi Povlje in Babin vrt... Nekaj je razdeljenegam ed posamezne posestnike, nekaj pa ima vsaka vas skupnega. Skupna je Povljanom lepa planina „Poljana“ s kočo, kjer stanuje v poletnem času vaški črednik. Za „Poljano“, kjer je sedaj rovtarski svet, so imeli nekdej Bakovnikovi s Povlja svojo posebno planino, za kar so

morali plačevati davek tržiški graščini. Pozneje so jo sami opustili. Babljani imajo v isti namen svoj „Javornik“. Javornik je sredi najlažjega pota na Storžec. Novo kočo je dal postaviti v Javorniku 1901 na svoje stroške Edvard Dolenec, trgovec v Kranju, ki ima v teh krajih že več let lov v zakupu.

V preteklih časih so imeli tukajšnji posestniki po cele črede drobnice. Po dva ali tudi po več gospodarjev je skupno najelo enega ovčarja. Po letu so šli ovčarji v planino. Sedanji gospodarji redé rajši več govede; koze so popolnoma pregnali, in ovac je tudi že prav malo. Ker pokrivajo tukajšnje gorsko vznožje visoko navzgor temni gozdi, ki so bili prej še malo izsekani, so se ohranile v njih dolgo časa krvoločne zveri. Večkrat je prestrašil kak nepoklican gost pastirje in črede; ris, volk ali tudi medved je zahteval leto za letom nekaj krvnega davka.

Preganjali so škodljive zveri, kar so mogli. Na več mestih, zlasti ob kakem razpotju, so izkopali globoko in ozko jamo, opažili jo ob straneh z deskami, da se zemlja ni posipala; na vrhu so jo zakrili z drobnimi vejami, katere so nastlali z listjem in mahom. Kadar je zver prišla po tisti poti, se je udrla in ujela v jami. Ob straneh so zvrtili luknje v deske in pustili na dnu jame nekaj lesenih količev, in sicer zato, da se je mogel človek sam rešiti iz globine, ako je kedaj po nesreči padel vanjo. Tuintam se še vidijo sledovi takih jam, n. pr. nad Povljem vrhu senožeta, kjer vodi pot v les. Preden so gorski svet razdelili med vas Povlje in Babin

vrt, so hodile gori po drva tudi spodnje vasi: Trstenik, Čadovlje, Hraše v preddvorski fari in druge. Vozili so nekateri skozi čadoveljsko polje. Tisto pot so začeli imenovati „poljansko pot“, ker zgornje vasi imenujejo vse prebivalce v dolenjih vaseh po ravnini „poljance“. Ko so goro delili, so zahtevali tudi Čadovljani in Trsteničani svoj delež. Prišlo je do pravde. K dnevu so bili poklicani v Ljubljano. Pozno v noč so se prav dobro imeli v neki gostilni v Šiški. Zjutraj so prišli prepozno k sodišču in pravda je bila izgubljena za Čadovljane in Trsteničane. — Povljani in Babljani imajo od gore dokaj koristi. Gora jim ponuja obilo lesa, kajpada se je treba mnogo truditi, preden ga dobe do doma, in še več, preden ga spravijo v denar; potem tečne paše za živino, posebno za jalovce po letu, in tudi sena za zimo. Posestniki imajo namreč v gori tudi svoja kopišča, kamor hodijo po letu travo kosit. Do zime jo spravijo v stogove ali kope. Po zimi hodijo „senariti“. „Senarji“ povežejo seno s trtami v velike butare in jih vlačijo po snegu proti domu. Nič nenačnega ni, če kakemu senarju butara uide iz rok in se zatoči navzdol, da se trte potrgajo in se seno razstelje na vse strani, kakor bi ga veter odnesel. Senar žalosten gleda za njo in mora vrhutega še slišati kako zbadljivo od svojih hudomušnih tovarišev.

Huda šiba za sedanjo trsteniško župnijo so bili nekdanj rokovnjači, o katerih vedó še mnogo pripovedovati starejši ljudje. Rokovnjači so bili prava nadloga deželi. Po malem so beračili, po malem pa tudi kradli in s silo jemali. Marsi-

kako gospodinjo so primorali, da jim je dala slanine, masla, jajec, okajene svinjine in klobas, ker z navadnim darom niso bili zadovoljni. Imenitnejših je bilo dvanajst med rokovnjači, ki so imeli pravico malho križem nositi; ako se je kdo manjših drznil dejati malho križem okrog sebe, so ga dobro opokali in mu vzeli naberačeno blago. V spominu pri ljudstvu so še ta-le njih imena: Bêvka, Brêsa, Veliki in Mali Groga, Jérbasar, Mentén, Mezljánar, Pavónjek, Psik, Štrajhar, Tacman in Vránjek. Radi so se potikali po Čadovljah, Pángršici in posebno po Tenetišah. Nekdanji kranjski komisar Janez Pajk jih je prekadil in ustrahoval sredi 19. stoletja; nekaj jih je spravil k vojakom, nekaj v ječo in prisilno delavnico, drugi so pomrli ali so se lotili dela. Glasoviti rokovnjaški poglavar Veliki Groga, visok nad seženj, je bil dobro znan vsem Trsteničanom. Njegovo pravo ime je bilo Gregor Hrastnar. Na stare dni je skoraj popolnoma oslepel. Pri beračenju ga je vodila žena. Večkrat je prenočeval pri Markutu v Čadovljah. Včasih se je bahal, koliko jarcev je pokradel. Ako bi vse v eno vrsto postavil, da bi se dotikali, bi bila vrsta daljša kakor od Čadovelj do Kokrice (eno uro hodá). Svoje življenje je sam tako-le popisal*): „Moja mati so bili v kamniški fari doma; jaz sem nezakonski vojaški otrok, rojen leta 1761. v Ljubljani. Okoli 20 let star pridem k vojakom, bil sem 8 let tambor pri grenadirjih, 12 let sem še kito nosil. Moji višji so me izprva radi imeli.

*) Glej »Novice«, VIII. 1855. str. 83. »Dom in Svet« III. 1890. št. 8. str 246.

Ko sem pa neki večer v Šiški predolgo ostal, zastavil sem jo napak . . . Drugi dan sem bil kaznovan in potem sem začel vojakom uhajati, pa vendar nisem bil nikdar dolgo zaprt; palic in šib pa sem dobil brez števila, toda vse je bilo zastonj. Dvakrat sem bil v bitvi in sicer pri Veroni in Basanu. Potem sem bil v vojski vjet in na Francosko peljan. Leta 1812. sem šel z Napoleonom nad Ruse, pa sem ostal na Poljskem. Vsega vkupe sem služil cesarja 29 let. "O Velikem Grogu stari ljudje tudi to pripovedujejo, da je „poročal“ svoje podložne berače v „Udnem borštu“ pod neko krivo jelko. Umrli je kot 94leten starček v nekdanji Puhlovi hiši na Trsteniku 7. marcija 1855. za jetiko, in sicer z Bogom spravljen, kakor poroča mrliška knjiga.

Mnogo spominov se je še ohranilo na tiste čase, ko so dorasle fante lovili za vojaško službo. Vsako leto, ko se je približeval čas za nabor, so se razpršili na vse strani in si poiskali varnih skrivališč. Če je bila nevarnost prav velika, so hiteli v goro; drugače so se pa potikali blizu doma pri kozelcéh, po svislih in odrih med klajo ter po gozdih v kakem kupu listja. Nad Krničarjevo hiso je v zatišju prostorna skalnata duplina. Tja so hodili večkrat ležat. Blizu tega skrivališča je stal še pred nekaj leti starodaven kostanj, pravi velikan po svojem obsegu. V sredi je bil votel; od strani pri tleh je imel toliko odprtine, da se je za silo mogel noter splaziti človek po trebuhu. Dva fanta — pravijo, da sta bila z Bele domà — sta si izbrala to temno stanovanje za skrivno ležišče. Nekega

dne je tam iztikovalo deset lovcev; prišli so tudi do tistega kostanja. Fanta sta s strahom in trepetom poslušala njih hojo in pogovore, a nikomur ni prišlo na misel, da bi utegnilo biti kaj plena za nje v kostanju — in šli so memo.

Ker je večkrat huda ura privihrala od severa in poškodovala poljske pridelke, so obljubili bogoljubni predniki trsteniških župljanov v ta namen dve sv. maši in sicer 1. v Lomu pri sv. Katarini nad Tržičem na dan sv. Jerneja 24. avgusta; 2. o „vedrnikih“, to je na dan sv. Janeza in Pavla 26. junija v Kokri. Vsako leto še hodijo ob imenovanih dnevih s svojim župnikom v Lom in v Kokro; v Kokro od Preddvora dalje v procesiji s Preddvorci združeni.

Na božja pota so kaj radi hodili n. pr. na sv. Višarje, v Gospe svet pri Celovcu in v Kaplo. S Koroško so bili od srednjega veka sem v zvezi že po vetrinjskem samostanu.

Jezerjani s Koroškega so od starodavnih časov veliki častivci sv. Martina na Trsteniku. Ob slovesnem praznovanju imenovanega svetnika, vršečem se po stari navadi v nedeljo, ki je najbližja njegovemu godu, 11. novembra, so navzočni tudi zastopniki Jezerjanov. Ne pridejo pa s praznimi rokami. Vselej vzamejo s seboj nekaj ovac, ki jih peljejo okoli altarja in potem darujejo cerkvi. Svetega Martina namreč časte po naših krajih od nekdanj kot variha živine.

Prebivalci so bili pred 1848. letom podložniki raznim sosednjim graščinam in drugim posestnikom, katerim so morali oddajati nekaj

pridelkov in delati tlako. Babin vrt in Povlje sta imela svojo zemljiško gosposko Preddvorom; Čadovlje in Žablje na Bledu; Pángršica v Tržiču; Trstenik na dveh krajih, in sicer nekaj hiš v Kranju v mestnem župnišču, v gradu (Kieselstein) in pri Sodarju, druge Preddvorom. Spodnje Tenetiše so bile podložne gospodarjem na treh krajih: Preddvorom, v Kranju pri Sodarju in v Velesalu; Zgornje Tenetiše so slušale tudi preddvorske graščake.

Desetino so dajali na več krajev. Ljubljanski stolni kapitul jo je pobiral v treh vaseh, in sicer v Babinem vrtu, v Čadovljah in na Povlju. Kakor kaže star zapisnik, so v Ljubljano plačevali desetino ti posestniki: Cuderman, Krničar, Logar, Svetec, Štefè in Županec iz Babinega vrta; Gašperc iz Čadovelj; Bakovnik, Gros, Karun, Ločan, Romja in Županè s Povlja.

Nekaj trsteniških župljanov je kupilo leta 1771. pravico do desetine, ki so jo morali plačevati trije posestniki na Letencah tržiški graščini (Neuhaus und Altgutenberg*). Dotične dohodke so določili za mašne ustanove pri domači cerkvi sv. Martina. Ko se je odpravila desetina, so založili glavnico za ustanovljene maše, in sicer iz desetinske odkupnine, katere eno polovico so plačali Letenjani, drugo pa deželna zaloga. Tako je ostalo pri cerkvi 11 ustanovljenih maš za trsteniško sosesko (pro vicinitate Trstenik).

Posestniki, ki so kupili desetinsko pravico in porabili dohodke v imenovani namen, so

*) Kupno pismo se hrani v župnem arhivu.

bili iz štirih vasi. Iz Čadovelj: Juri Kozel (po domače Gašperek), Matija Markuta, Valentin Logar (Gregec), Blaž Štefè (Pezderek), Urban Studén (Rožman), Gašpar Urbanček, Juri Ušlakar. S Pangršice: Jožef Gregorec, Juri Gros (Pangršnik), Luka Gros (Lovrè), Martin Gros (Jakopin), Florijan Štefè (Borštnik). S Povlja: Peter Pernè (Bakovnik) in Jakob Vranič (Romja). S Trstenika: Matija Gregorec (Plácar), Matej Gros (Mehlè), Martin Lukanec (Boštevnik), Matej Lukanec (Višlar), Gašpar Peternel (Mlinar), Peter Plajbes (Ferjanec), Martin Pleša (Čaček), Andrej Sirec (Veter), Matej Škofič (Plajbes), Simon Vranič (Hribar), Štefan Vranič (Fendè), Valentin Vreček, Matej Zaplotnik (Cesar).

Na sv. Barbare dan je prihajal do leta 1848. preddvorski graščak na Trstenik, kjer je sklical ključarje, da so delali cerkvene račune. Do leta 1866. so bili Trsteničani za se samostojna občina, a od tedaj naprej so združeni, kakor Goriče in Kokra, s Predovorom.

Pod cesarjem Jožefom II. se je leta 1787. odcepil — kakor Predasli in Kokra — tudi Trstenik od matere župnije in je postal samostojna duhovnija, lokalna kapelanija ali lokalija s pravicami župnij. — V pismu papeža Pija VI., danega v Rimu dne 8. marcija 1787., s katerim se je zatrla goriška nadškofija in povzdignila ljubljanska škofija v nadškofijo, se Trstenik že omenja med župnijami kranjskega dekanata*). Pri domačem krstilniku v trsteniški cerkvi je

*) Glej »Zgodovinski Zbornik«, št. 17, str. 259,

bila 1787 prva krščena Mina Grašič, Muščeva s Trstenika, po očetu stara mati pisatelju teh vrstá. Vsa nekdanja cerkvena posestva so okrog leta 1800. prodali po vladnem ukazu; leta 1811. je bila cerkev že brez zemljišč, glavnice je imela takrat 770 gld. — V začetku 19. stoletja so nameravali združiti Goriče in Trstenik. Na obeh straneh so se potegovali za samostojnost. Goričani so se sklicevali na večje število duš, a Trsteničani so dokazovali, da to ni res in da imajo na Trsteniku lepšo in prostornejšo cerkev. Slednjič se je stvar plegla. Opustilo se je nameravano združenje, in tako je bilo obema strankama ustreženo. — Leta 1826. je bila na Trsteniku pod škofom Antom Alojzijem Wolfom kanonična vizitacija.

Pomenljivejši dogodki iz novejše dobe na Trsteniku so: 11. dan oktobra 1874., ko je bila nova cerkev posvečena in se je delil zakrament sv. birme, o čimer govorimo še pozneje; dalje 13. dan julija leta 1880., ko se je pripeljal gori h kanonični vizitaciji in birmovanju knezoškof dr. Janez Zlatoust Pogačar; 31. julija 1882., pa po škofovem ukazu tudi k vizitaciji dekan Anton Mežnarec; 15. dan junija 1890 je župnijo obiskal in tam birmoval njega eminencija dr. Jakob kardinal Missia, tedaj knezoškof ljubljanski; 27. dan septembra 1902 pa knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič.

III.

Duhovniki.

1. Nestalni.

Nestalne duhovnike so imeli na Trsteniku že pred ustanovitvijo lokalije leta 1787. Bival je za več dni ondi kak preddvorski kapelan, posebno o velikonočnem času ali v adventu, ko je bilo več opravila; včasih se je pa nastanil kak upokojen duhovnik, da je redno oskrboval božjo službo. Ljudje so jih imenovali petičarje, ker so jim dajali po eno petico, 15 starih kr. za mašno darilo. Med tistimi duhovniki, ki so pred letom 1787. oskrbovali duhovna opravila na Trsteniku, so bili ti-le:

Janez Jenko od 1682 naprej.

Matija Skok od 1689 dalje. Umrli je kot župnik preddvorski leta 1714. Trsteniški ključarji so imeli ž njim prepir zaradi cerkvenega imetja.

Jernej Vidmar 1716.

Jožef Skok je dobil 18. novembra 1723 za 3 mesece pravico pastirovati na Trsteniku.

Janez Žirovec. Rojen v Radovljici, je bil v mašnika posvečen 22. junija 1722. Kapeľanoval je najprej na Stražah pri sv. Ksaveriju na Štajerskem, potem v Pliberku na Koroškem. Od tam je prišel na Kranjsko na Jesenice in dalje v Radovljico. Od leta 1738.—1739. je bil v Šmartinu pri Kranju. Na Trsteniku je deloval pred letom 1730. kot kurat („curatus in Terstenigk“). Za njim

Matej Rajžar. Rojen v preddvorski župniji, je bil posvečen 30. marcija 1720.

Sebastijan Zorman, tudi iz preddvorske župnije. Na Trstenik je hodil iz Preddvora od leta 1731.—1741.

Martin Franc Mariner, Ljubľančan. Posvečen je bil 29. septembra 1743. Na Trstenik je dohajal iz Preddvora leta 1745.

Bernard Götzl, stanujoč kot kurat na Trsteniku od leta 1750. naprej; 1754. je bil še gori. Prej je služboval kot kapelan v Št. Juriju pri Kranju od 1731—1732, od 1732—1739 v Cerkljah, od koder se je preselil kot beneficijat v Kamno gorico. Leta 1749. ga beremo kot kurata v Kropi.

Jakob Bakovnik. Rojen na Zgornji Beli v preddvorski župniji 28. aprila 1737. Na Trsteniku je deloval 1764. leta.

Anton Tepina (curatus loci). Rojen v Bitnem 12. junija 1701, v šmartinski župniji. V mašnika posvečen 18. januarija 1739. Najprej je bival pri sv. Joštu do 1741. Potem je kapelanoval do 1744 na Jesenicah; pozneje je bil

nekaj časa na Koroški Beli in od 1749—1754 zopet pri sv. Joštu. Zadnji čas na Trsteniku 1767. Za njim Juri Bitenec. O tem bomo slišali več v naslednjem odstavku.

2. Lokalisti.

Od leta 1787., ko so razkosali preddvorsko župnijo, so bivali na Trsteniku stalni dušni pastirji, katerim je zagotovila vlada dohodke iz verskega zaklada. Z odlokom c. kr. knjigovodstva v Gradcu 13. junija 1789 so jim odkazali 100 ustanovljenih maš, pozneje so jih dodali še pet. Proti temu, da so opravljali te sv. maše, so dobivali na leto 350 gld. Od 11. novembra 1844 naprej je dobival lokalist na leto 300 gld. dotacije, a zato je moral opravljati zastonj po 45 sv. maš na račun verskega zaklada; od leta 1872. pa samo 40. Tako je ostalo do novejšje uredbe kongrue. Od leta 1885. so dobivali po 510 gld. 51½ kr. — Dolgo časa so morali Trsteničani pošiljati vsako leto bero preddvorskemu župniku. Tudi štolnino, ki so jo cenili na 5 gld., je pobiral preddvorski župnik po trsteniški duhovniji do leta 1854. Pozneje je pripadala domačemu duhovniku z določbo, da se mu uračuni v kongruo, ako bi presegala 50 gld.

Od 7 zemljišč v Babinem vrtu, od 9½ zemljišča na Trsteniku, od 6 zemljišč na Povlju, od 5 zemljišč v Žabljah, od 5 zemljišč v Čadovljah in od 7⅓ zemljišča v Zgornjih in Spodnjih Tenetišah, torej od približno 40 zemljišč, je znašala bira 16½ mernika pšenice, 12 mer-

nikov ovsa, 33 stotov sená, in namesto sira 1 gld. 6 kr. — Preddvorskemu cerkovniku so dajali s Povlja, iz Babinega vrta, iz Čadovelj in Žabelj z vsakega zemljišča 1 kos sira ali 2 kr., vsi, t. j. 23 zemljišč, 46 kr.

Leta 1854. je knezoškofijski ordinarijat v sporazumu z vlado določil, da naj Trsteničani plačujejo to bero takratnemu preddvorskemu župniku Andreju Kržišniku do njegove smrti, ker je imel po umestitvi pravico do nje; po njegovi smrti pa naj jo dajo v isti meri in vrednosti svojemu domačemu dušnemu pastirju. Le cerkovniku preddvorskemu so jo smeli od leta 1854. naprej precej ustaviti, ker je bil le začasno v službi. Od sv. Jurija istega leta naprej je dobival dotični znesek domači trsteniški cerkovnik. Župnik Andrej Kržišnik je umrl leta 1869.

Od takrat naprej so prejemali trsteniški dušni pastirji prej imenovano bero. Cenili so jo na 51 gld. 53 kr. ter jo jim prištevali v kongruo. — S tem je izginil poslednji znak nekdanje odvisnosti od Preddvora.

Lokalni kapelani, lokalisti ali kurati so bili naslednji:

Juri Bitenec (Witniz), kot samostojen lokalist na Trsteniku od leta 1787—1797.

Janez Baltazar Erbežnik od 1797 do 1829.

Franc Šusteršič 1829—1851.

Franc Marinšek 1852—1871.

1.) Juri Bitenec. Rojen je bil na Laborah v šmartinski župniji pri Kranju 23. marcija 1726, v mašnika posvečen 27. avgusta 1752, in sicer

na naslov svibenskega gradu (ad titulum castrī Scharfenberg). Leta 1758. je bil beneficijat v Sori. Pozneje je prišel kot kapelan v Preddvor. Na Trsteniku je zapisan v knjigi bratovščine sv. Barbare že 1760. Nekaj let pozneje se je stalno naselil na Trsteniku, kjer je bil imenovan leta 1787. kot prvi lokalni kapelan. V ljudskem spominu še živi „gospod Juri“ kot „prvi župnik“ na Trsteniku. Leta 1796., ko je že 40 let deloval v pastirstvu in je imel že 70 let, je obolel. Preddvorski župnik Juri Slapnik je poprosil meseca marcija 1796 v imenu trsteniške občine pomoči pri ljubljanskem knezonadškofijstvu. Poslali so res 14. marcija 1796 kapitulskega kapelana (Metropolitan-Kapitel-Kaplan) Jožefa Prunerja, kateri je sam želel zameniti mestno službo s pastirstvom na deželi. Domà iz Cerknice na Notranjskem, je bil v mašnika posvečen 1768 na naslov grofa Lamberga. Deloval je kot kapelan v Moravčah in kot grajski duhovnik v Tržiču, preden so ga poklicali v Ljubljano. Ljudstvo se je zavezalo, da mu hoče dajati na dan po 40 kr. Knezonadškofijstvo je določilo, da so mu dajali 20 gld. na mesec.

Toda stari gospod Juri je prosil že 14. julija istega leta pri knezonadškofijstvu, naj se novemu pomočniku omeje pravice in se mu določi ožji delokrog. — Jožef Pruner bi se bil moral preseliti v Goriče. Dovolili so 27. julija 1796., da je smel sicer še ostati na Trsteniku, a dobil je ukor. Kmalu na to se umakne gospod Juri Bitenec sam; dovolili so mu 30. novembra istega leta stopiti v stalni pokoj. Dobival je 200 gld. na leto iz verskega zaklada.

Preselil se je na Golnik v kriški župniji in je živel tam še dvajset let kot graščinski duhovnik. Umrli je kot zlatomašnik 26. oktobra 1816 v 91. letu svoje starosti. Pokopal ga je kriški župnik Ignacij Božič. — Na Trsteniku je bil po Bitenčevem odhodu začasen upravitelj Jožef Pruner. Toda že 3. januarija 1797 je knezo-nadškofijstvo predlagalo za lokalista na Trsteniku na prvem mestu Baltazarja Erbežnika. Imenovan je bil z dvornim dekretom 23. aprila 1797. Plače so mu določili 300 gld. na leto iz verskega zaklada.

2.) Janez Baltazar Erbežnik je bil rojen 26. decembra 1750 na Povlju pri Ločanu. Krstil ga je preddvorski kapelan Jožef Zorman. Ime sv. Janeza evangelista so mu dali. Očetu je bilo ime Andrej, materi pa Jera. — Oče ni bil samostojen gospodar, bival je na posestvu svojega sorodnika gospoda Andreja Erbežnika, o katerem smo že govorili. — Ko je imenovani gospod prodal svoje zemljišče, kakor smo že zgoraj pripovedovali, se je vsa Erbežnikova rodbina preselila s Povlja. — Mladega Janeza, ki je še kot otrok moral zapustiti svojo rojstno vas, so poslali v šolo. Odločil se je za samostansko življenje po pravilih sv. Frančiška. Dobil je ime brat Baltazar. V mašnika je bil posvečen 1. aprila 1775. Pozneje je izstopil iz reda z višjim dovoljenjem in je pastiroval v lavantinski škofiji na Spodnjem Štajerskem, in sicer pri takrat novoustanovljeni lokaliji sv. Katarine na Potoku (am Čee-Bach), v trboveljski župniji od leta 1787 do pomladi 1797*).

*) Orožen, Das Bisthum u. die Diözese Lavant, IV, 395.

Takrat ga pokličejo v Brasloviče v pomoč, in ž njim neha tudi lokalija sv. Katarine. Iz Braslovič se je preselil v svoj rojstni kraj, na Trstenik. — Tukaj je deloval do leta 1829. Starejši ljudje ga še pomnijo. Pri izpraševanju iz krščanskega nauka je bil strog, sicer pa mil in dobrohoten gospod. Zadnja leta je bolehal. Leta 1827. dne 21. marcija je dobil goriški lokalni kapelan Janez Kuralt ukaz od škofijstva, naj pomaga bolehnemu Erbežniku pri pastirovanju.

V mrtvaški knjigi beremo o Erbežniku, ki je bil med vsemi lokalisti najdalje na Trsteniku, da je umrl 28. novembra 1829 kot devetinsemdesetleten starček vsled oslabelosti na Trsteniku. Pokopal ga je tedanji župnik iz Predasel, Janez Jarnevič.

3.) Franc Šusteršič je bil rojen 1. decembra 1796 „pri slepem Janezu“ v Žapužah, hišna številka 13, pri Šentvidu nad Ljubljano. To je tista, posebno Ljubljančanom dobro znana gostilna, v kateri je zapustil velikonočni potres leta 1895. strahovit spomin. Strop se je tu udril in ubil gospodarja Franceta Šusteršiča, stričnika našemu gospodu, in tudi njegovo ženo. Mož je izkušal uteči; dobili so ga mrtvega pri vratih, ženo pa še na postelji. Živa je ostala med razvalinami na tleh le enoletna hčerka Terezija; rešili so jo še o pravem času, dasi je bila nad 3 ure podsuta.

Preden se je Šusteršič naselil na Trsteniku, je služil kot kapelan v Šmartnem pod Šmarno

goro. C. kr. ilirski gubernij v Ljubljani ga je z odlokom 24. aprila 1829 imenoval za lokalista na Trsteniku. V občevanju z ljudmi je bil zelo prijazen. Povečal je leta 1838. staro župnišče, ki je bilo prezidano že leta 1788. Do sedaj je ostalo neizpremenjeno. Nekdanji stebri pri vežnih vratih so uzidani dandanes pri Logarjevi veži v Babinem vrtu in nosijo letnico 1786. Pri sebi je imel dolgo časa stariše. Oče je bil slep. Zadnja leta je tudi gospod sam oslepel, zato je prosil dne 20. februarja 1852 pri škofijstvu, da je smel brati vsak dan sv. mašo o Materi božji (De beata M. V.), ker jo je znal na pamet. Dne 26. marcija 1852 je bil umirovljen. Dobival je za pokojnino na leto 200 gld. in še 100 gld. doklade. Nekaj tednov je bival v leseni mežnariji, potem se je preselil v Tržič k Gregčevemu Andreju, ki je imel njegovo nečakinjo za ženo. Tam je živel še 17 let. Umrl je 22. oktobra 1869, imajoč 73 let. Tedanji tržiški župnik Rihard Frank ga je pokopal. — Starejši Trsteničani še niso pozabili dobrega „slepega gospoda“. Na grobni križ v Tržiču so mu napisali besede:

»Oko mu je temnelo,
Na pamet je maš'val,
Telo sicer slabelo,
Pa bister duh ostal.«

4.) Francu Marinšku je tekla zibelka pri „Žitarju“, št. 5, na Češnjici v ovsiški župniji, kjer je bil rojen 14. oktobra 1801. Oče mu je bil posestnik Marko Marinšek, mati Lucija Rant, doma tudi na Češnjici, št. 2. Žitar-

jeva hiša je znana tudi sedaj kot jako poštena in imovita. Mladega Franceta so poslali v šolo. V veliko veselje svojih starišev si je izbral duhovski stan in je bil v mašnika posvečen 26. avgusta 1828. Služboval je kot kapelan na Vinici 2 leti, v Toplicah 1 leto, v Reki (Rieg) na Kočevskem 2 leti, v Starem trgu pri Ložu 3 in pol leta, kot župni vikar v Št. Lambertu 10 let in pol. Iz Št. Lamberta, je prišel na Trstenik jeseni 1852. Trsteničani ga imajo še sedaj v najboljšem spominu. Spoštovali so ga in ljubili. V družbah ga je bilo redkokedaj videti; govoril je malo, toda modro in pre-mišljeno. Na praznik vnebohoda Gospodovega leta 1871. je pridigoval — ljudje še vedó —, kako moramo biti zmerom za smrt pripravljeni in kako je treba pravočasno vse urediti, da pozneje ne bo prepira za nami — in le nekaj dni pozneje so njega samega pripeljali mrtvega iz Kranja, kjer ga je 22. maja 1871 nena-doma zadel mrtvoud. Prišel je bil nekaj kupovat za cerkev. V Kilarjevi prodajalnici se je zgrudil na tla. Hitro so poklicali tedanjega dekana Janeza Reša. Mogel mu je podeliti le še sveto poslednje olje. Dva dni pozneje, ko ga je po-kopal imenovani gospod dekan, je imel težko nalogo pokojnikov stari prijatelj Jožef Kerčon, župnik v Predaslih. Prevzel je mrtvaški govor, toda skoraj pri vsakem stavku je bilo treba prenehati: táko žalovanje in ihtenje je bilo med poslušavci. — Marinšek si je postavil na Trste-niku sam spomenik, ki mu bo delal čast še pri poznejših rodovih. To je nova cerkev. Ali o tem več pozneje.

3. Župniki.

1.) Ignacij Gregorič, rojen 4. decembra 1835 v Témenici pri „Adamčku“, v šentviški župniji pri Zatičini. V mašnika posvečen kot bogoslovec tretjeletnik 26. julija 1859, je služil kot kapelan najprej v Fari pri Kostelu do meseca junija 1861, v Kočevju do junija 1862, kot župni upravitelj v Mozlju (Mösel) do 27. oktobra 1862, in potem kot mestni kapelan v Idriji. Od tod so ga poklicali po Marinškovi smrti na Trstenik kot upravitelja jeseni l. 1871. Dne 12. aprila 1872 je bil imenovan za lokalista; določili so mu 238 gld. 49 kr. na leto iz blagajne. Leta 1876., ko se je Trstenik povzdignil do župnije, je postal Gregorič prvi župnik. Nadaljeval in dovršil je Marinškovo delo: zidanje cerkve. Pod njim so kupili župljani poleg župnišča lep kos svetá od zapravljenega Muščevega posestva. Gregorič ga je dal otrebiti in lepo zasaditi. S tem je mnogo koristil svojim naslednikom. Malokatero župnišče na Gorenjskem se more ponašati z lepšim sadnim vrtom kakor trsteniško. Sploh je bil Gregorič jako razumen in spreten gospod. Ljudem se je zdelo njegovo vedenje od začetka nekako gospôsko. Umevno je, ker je kot prejšnji kapelan v Kočevju in Idriji občeval največ z meščani.

V posebno zaslugo moramo šteti Gregoriču, da je prilično opozarjal tukajšnje posestnike, naj dajo kakega nadarjenega sina v šolo. Ubogali so ga, in od tistega časa ima trsteniška sicer mala župnija po več dijakov na gimnaziji. Nekaj jih je že prišlo po tej poti do boljšega kruha;

pozneje bomo nekatere imenovali. — Zlasti priljubljen je bil Gregorič v krogu svojih sobratov duhovnikov. Zelo je bil gostoljuben; njegove ognjevite napitnice so še sedaj znane. Zadnja štiri leta je očitvidno pešal. Prehladil se je pri nekem nočnem sv. obhajilu, in nazadnje se mu je naredila na tilniku bula, ki mu je zastrupila kri. Nasledek je bila smrt 7. junija 1892. Pri pogrebu mu je govoril in ga pokopal dekan Anton Mežnarec iz Kranja. Tudi takrat je ljudstvo glasno žalovalo po izgubljenem svojem pastirju.

2.) Janez Dolžan*) je prišel kot župnik na Trstenik v adventu 1892. Rojen je bil 18. junija 1840 v Kodrasovi hiši v Zabreznici, v župniji Breznica na Gorenjskem. V duhovnika posvečen 8. septembra 1869, je najprej služboval v poreški škofiji. Vsled bolehavosti se je preselil v domovino; pod knezoškofom Janezom Zlatoustom Pogačarjem je bil sprejet v ljubljansko škofijo. Tukaj je posloval kot župni upravitelj in kmalu kot župnik v Tunjicah; od 12. novembra 1879 v Ihanu. Iz Ihana, kjer je blagosloveno deloval kot župnik, se je preselil na Trstenik. Kaj je bil Dolžan za trsteniško župnijo, to je še v živem spominu. Duhovit, temeljito izobražen, izkušen in pri vsem tem otroško pobožen, se je trudil izpopolniti delo svojih prednikov na Trsteniku, kar se mu je tudi posrečilo v obilni meri. Lepa cerkev je bila dodelana. Dolžan je nakupil mnogo cerkvene obleke in cerkveno zastavo za Trstenik in

*, Glej »Zg. Danico« leta 1899., list 33.

Tenetiše. Dalje je hotel okrasiti še duhovni tempel božji, duše svojih ovčic. Na to stran je posebno obrnil svojo pozornost. Deloval je z vso gorečnostjo na leci, v izpovednici in v šoli; resnobno je svaril pred pijančevanjem in plesi ter vabil k pogostejšemu prejetanju zakramentov. Ostro je grajal napake in razvade, a do ljudi je bil mil in ljubezniv kakor oče. O pustu leta 1896. je poklical očete jezuite iz Ljubljane v pomoč, da so imeli od 13. do 20. februarja misijon, prvi na Trsteniku; leta 1898., tudi o pustnem času, so ga ponavljali gospodje lazaristi. Precej po misijonu je ustanovil Marijino družbo za dekleta in dve leti pozneje, po ponovitvi misijona, še za mladeniče. Pod župnikom Dolžanom se je zvršil preporod duhovnega življenja v trsteniški župniji. — Pri ponavljanju misijona se je hudo premrazil in dobil v prsi smrtno kal, ki je le prehitro dozorela, že 16. avgusta, na dan sv. Roka 1898. Pri pogrebu mu je govoril v slovo in ga pokopal njegov rojak in prijatelj dekan Anton Mežnarec. Splošno je bilo žalovanje pri pokopu, h kateremu je prihitelo 30 duhovnikov in na stotine ljudstva; malokatero oko je ostalo suho. Najbolj so plakale njegove duhovne hčere iz Marijine družbe. — Pri župnišču je postavil Dolžan leta 1893. nov hlev in prostorno gospodarsko poslopje. V pokritje stroškov je posodila tenetiška cerkev 1000 gld., kar so potem kmalu vrnili.

Vsi trije zadnji dušni pastirji, Marinšek, Gregorič in Dolžan, ki počivajo od svojega truda na trsteniškem pokopališču, imajo na

vzhodni strani cerkve uzidane dostojne nagrobne spomenike iz marmorja; prvemu so ga postavili sorodniki, drugemu župljani, tretjemu sorodniki in prijatelji.

3.) Od jeseni leta 1898. naprej deluje modro, uneto in uspešno Dolžanov vredni naslednik, gospod župnik Janez Mikš, rojen 29. avgusta 1863 v Hotedršiči na Notranjskem. V mašnika posvečen 10. julija 1887, je služboval kot kapelan v Logatcu od 16. septembra 1887 do 20. februarja 1890, potem v Hrenovicah do 20. oktobra 1891, od tedaj do 23. novembra 1893 kot ekspozit na Razdrtem. Z Razdrtega se je preselil kot župnik na Planino na Vipavskem, kjer je ostal do 4. maja 1897. Zaradi hude bolezni je stopil v začasni pokoj in je preživel 2 meseca na svojem domu v Hotedršiči in 14 mesecev v Železnikih. Tam bivajoč je dobil župnijo Trstenik, ki jo je prevzel 12. novembra 1898. V svetem letu 1901 je naprosil očete frančiškane, da so imeli za župljane prav dobro obiskovan misijon od 1. do 8. septembra; takrat je ustanovil tudi Marijino družbo za žene. Na zvoniku v Teneišah je oskrbel novo bakreno streho in več poprav pri župni cerkvi. Peča se že tudi s pripravami in načrti za prezidavo tesne zakristije, za novo streho in povišanje zvonika. V bližnji bodočnosti pridejo bržkone tudi novi zvonovi na vrsto.

Skoraj devetdesetleten starček, ki je poznal še Erbežnika in za njim vse duhovne pastirje na Trsteniku, sodi o njih takó: „Pri nas smo imeli zmerom prav dobre duhovne.“

Gotovo je ta okolnost mnogo pripomogla, da je tukajšnje ljudstvo ostalo vobče dobro in verno ter ohranilo tudi spoštovanje do duhovnikov.

IV.

Cerkvi.

1. Župna cerkev sv. Martina.

Za svojega patrona ima župna cerkev slavnega apostola Galije, turonskega škofa, sv. Martina. Skoraj največ cerkvá po naši slovenski domovini je njemu posvečenih, samo v ljubljanski škofiji jih je 41 (15 župnijskih in 26 podružnic). Kaj čuda, saj je bil rojen (okoli 316 po Kr.) v nekdanji Panoniji, v mestu Sabaria (dandanes Ogrska Sobotica, Steinamanger na Ogrskem). Na potu iz mesta Poitiers (izgovori: Poatjé) na Francoskem v Panonijo, da izpreobrne svoje stariše, je obiskal tudi naše kraje ter oznanjeval tukaj sveto vero*). Sv. Martin († 11. novembra 397) je bil potemtakem tudi apostol naših krajev, kakor sv. Mohor in sv. Fortunat in sveta brata Ciril in Metod. Umevno je torej, zakaj so se naši očetje

*) Primeri »Češčenje sv. Martina, škofa, na Slovenskem« . I. c.

**) Glej »Drobtinice o pokristijanjenju Slovanov« v »Zgodovinskem zborniku«, III. pag. 150.

hvaležno spominjali izrednega moža, o katerem je pel že španski cerkveni pisatelj Martin, škof brakarski († 580): „da se raduje Panonec . . . Slovan (Sclavus); . . . ker po njegovem — t. j. svetega Martina — vodstvu spoznava Boga“^{**)}. God sv. Martina 11. dne meseca novembra je bil nekdanj v naših krajih zapovedan praznik. Že oglejski očak Nikolaj Donatus (1494—1497) je ukazal 18. novembra 1497, naj se praznuje god sv. Martina tudi po Kranjskem, da bo povsod enaka navada (*pro consuetudine totius patriae*). Ker so na Kranjskem že prej častili svetega škofa, kar priča mnogo njemu posvečenih starejših cerkvá, ima očakov odlok brez dvojbe pomen, da naj se obhaja god sv. Martina v prihodnjosti kot zapovedan praznik. To nam potrjuje tudi zapisnik vélikega ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, ki prišteva 11. dan novembra zapovedanim praznikom.

Stara cerkev sv. Martina na Trsteniku je stala do leta 1869. Bila je sicer čedna, toda pretesna, kar se je čutilo posebno ob kakem večjem shodu. Kedaj je bila sezidana, se ne vé. Lokalist Erbežnik pravi v nekem dopisu do vlade leta 1811., da so jo zidale vasi Trstenik, Povelje, Žablje, Čadovlje in Pángeršica. Po starem izročilu so jo začeli zidati na Orlu, kjer se še dandanes na Mehletovem svetu imenuje neki prostor „cerkvišče“. A kar so po dnevu zgradili — tako pripoveduje ljudska govorica — to so zjutraj našli sredi vasi, kamor so postavili pozneje cerkev. Stolp, ki je ostal neizpremenjen tudi pri sedanji novi cerkvi, nosi ob vznožju letnico 1703, pri linah 1704. — Ob ka-

nonični vizitaciji leta 1631. je bila cerkev v prav žalostnem stanu, kar smo že omenili v II. poglavju. Pozneje so jo popravljali ter prizidali leta 1713. na južni strani kapelo sv. Barbare. Lokalist Franc Šusteršič je razširil še severno stran, kapelo Matere božje, ter napravil zidan svod za pevski kor, ki je bil prej lesen. Tudi je dal prestaviti altar sv. Barbare razen svetniških kipov na mesto velikega altarja, ker je bil lepši ta altar v stranski kapeli, kjer je imela nekdanj sedež bratovščina sv. Barbare. Orientirana je bila cerkev, t. j. veliki altar je stal na vzhodni strani.

Poleg altarja sv. Barbare na epistelski strani je bil postavljen tudi altar sv. Primoža in Felicijana, kamor so leta 1754. dne 11. novembra slovesno uložili ostanke imenovanih dveh svetnikov. Pregledal in potrdil jih je ljubljanski knezoškof Ernest Amadej grof Attems. To se je zgodilo za časa preddvorskega župnika Franca Rabiča; na Trsteniku je tedaj bival kot kurat Bernard Götzl. — Vsi 4 altarji so bili v baroškem slogu narejeni. Prvotno v cerkvi ni bilo altarja sv. Barbare. Pri kanonični vizitaciji leta 1631. se naštevata le dva stranska altarja: Matere božje in sv. Primoža in Felicijana. Tako je bilo tudi še o Valvazorjevem času, ker ta pisatelj omenja z velikim vred samo 3 altarje. Dne 12. novembra 1677 so sklenili trsteniški ključarji pogodbo s kiparjem Janezom Diringarjem, da bo naredil nova stranska altarja Matere božje in sv. Primoža in Felicijana. Veljal je vsak 150 gld. Kip sv. Martina iz stare cerkve je sedaj v znamenju

sredi vasi na Trsteniku, Matere božje kip s stranskega altarja v Babinem vrtu pod vasjo in sv. Barbare v Bašlju v Mešanovem znamenju.

Taka je bila stara cerkev. Že leta in leta so govorili, da bo treba novo zidati. Podjetni Franc Marinšek se je konečno resno lotil težavnega dela, četudi mu je škofijstvo prvikrat odsvetovalo z ozirom na njegovo starost. Navduševal je župljane, da so pripravljali gradivo, medtem ko je sam zbiral denar s previdnim in modrim gospodarstvom. V ponedeljek križevega tedna leta 1869. so začeli podirati staro in potem na istem mestu zidati novo, lepšo in dokaj prostornejšo cerkev. Pri podiranju so nalleteli na ostanke starejšega zidu, torej je bila cerkev že prej predelana. Po Faleschinijevem vzorcu za cerkev v Št. Lambertu je naredil črtež inženir Karol Souvan iz Kranja in stavbeni mojster Janez Baptist Molinaro iz Škofje Loke je prevzel in vodil vso zidavo. Stroški za zidarsko delo, ne glede na gradivo in dovažanje, kar so oskrbeli vse župljani sami, so bili preračunjeni na 5255 gld. Radovoljno so župljani zložili nad 1000 gld., po največ sta dala posestnika Jožef Pernè in Nikolaj Krničar. Od obresti tenetiške cerkve se je porabilo za zidavo 1065 gld. in pozneje pod Gregoričem za notranjo opravo še 200 gld. Nekaj so prispevali dobrotniki, katerim moramo prištevati tudi Jezerjane; darovali so namreč ves mecesnov les, kar se ga je potrebovalo za vrata in okna, ter mnogo smrekovih desk za odre. — Marinšek je zbral in prihranil do 22. maja 1871 vsega skupaj 6370 gld. Če mislimo tudi na notranjo

opravo, ki jo je preskrbel župnik Gregorič, ter računimo eno tretjino za gradivo in drugo za dovažanje ali tlako, potem se kaže, da bi bila nova cerkev stala približno kakih 20.000 gld., ako bi bilo treba vse najeti in plačevati.

Vogelnikamen so slovesno uložili 9. maja 1869. Pod milim nebom je takrat pridigoval duhovni svetnik Jožef Kerčon o pomenu cerkvenih obredov s posebnim ozirom na dnevno praznovanje. — Obrnjena je nova cerkev proti severu, pročelje z velikimi vrati je na južni strani; ob zapadni strani stoji zvonik z rdečo baroško streho, ki jo je dal napraviti lokalist Erbežnik.

Kakšno sodbo bomo izrekli o novi cerkvi? Prav ugodno. Opazovavcu se hitro prikupi, bodisi da jo ogleduje zunaj, bodisi da prestopi prag in motri njeno notranjščino. Tloris ima podobo križa. Za vzorec je služila — kakor smo slišali — cerkev v Št. Lambertu, odkoder je prišel Marinšek na Trstenik. Zidava zelo spominja na trnovsko cerkev v Ljubljani, seveda je manjša in ne tako okrašena. Tudi tukaj so slogi nekako spojeni, romanski slog prevladuje. Znotraj je dolga 23·7 m, široka na sredi 12·25 m in ravno tako visoka. Vsa zidava s svodi vred je jako spretno in lažno izvedena; skozi 8 velikih oken, ki so zgoraj zaokrožena, prihaja noter dovolj svetlobe. V ladiji je na vsaki strani po troje oken, v prezbiteriju po eno, na koru na vzhodni strani eno stolpu nasproti in eno spredaj na pročelju. Zunanji zidovi so bili že pod streho, ko je Marinšek zatisnil trudne oči za sedanji svet. Pri zidanju se ni pripetila nobena nesreča.

Za prvo silo se je priredila mrtvašnica za kapelo, kjer se je obhajala do pozne jeseni med zidanjem božja služba; ljudstvo se je zbiralo pod milim nebom na pokopališču, ki se razteza na vzhodni strani zraven cerkve. Tista jesen je bila nenavadno mrzla. Na sv. Luka dan je padel že sneg. Zidarji so sredi cerkve zakurili, da so se greli med delom. Dne 24. oktobra 1869 je dekan Janez Reš, pooblaščen od škofijstva, blagoslovil cerkev, ki je bila do tedaj že toliko dodelana, da se je mogla v njej vršiti služba božja. Pridigoval je zopet župnik Jožef Kerčon iz Predasel.

Ignacij Gregorič je zidanje nadaljeval in kiparsko delo naročil v Idriji pri svojem znancu, umrlem kiparju in slikarju Juriju Tavčarju, ki je dosti srečno zvršil svojo nalogo. Altarji so trije, in sicer leseni: veliki sv. Martina, s kipom sv. Janeza Nepomučana na evangeljski strani, in sv. Ignacija lojolanskega na listovi strani. Stranski altar Matere božje s podobama sv. Joahima in sv. Ane, in altar sv. Barbare s soho sv. Katarine mučenice in sv. Lucije ob straneh. Narejeni so v romanskem slogu, ki ima vmes tudi več renesanških oblik; kake izredne umetniške vrednosti nimajo, vendar pa prav dostojno krasi hišo božjo in delajo z zidavo in vso notranjo opravo celotno ugoden vtisk na gledavca. Tavčar je zgotovil za veliki altar tudi sliko sv. Martina, ker soha je odkrita po stari navadi na deželi le o velikih praznikih, potem krstilnik za 50 gld., nov božji grob za 230 gld. in okvir za stari križev pot, ki ga je oskrbel Marinšek leta 1856. za 140 gld. Vsega skupaj

je prejel Tavčar 1440 gld. za svoje delo. — Prezbitarij ima tlak iz belega in črnega marmorja, ladija pa iz zelenkastega kamena. Prejšnje orgle je popravil in povečal Peter Rojc iz Podbrezij za 378 gld. Leta 1883. je Gregorič naročil v Mengišu pri kamenoseku Janezu Zamjenu marmornato obhajilno mizo za 340 gld. Oskrbel je tudi veliki lesteneč na sredi cerkve za 332 gld., dva manjša v prezbitariju za 60 gld., in preprogo pred altarjem za 29 gld. Pod njim se je porabilo 1050 gld. cerkvene glavnice.

Leta 1874. je bila cerkev popolnoma do-delana. Gregorič je torej prosil tedanjega knezoškofa ljubljanskega, dr. Jerneja Vidmarja, da jo blagovoli posvetiti. Jeseni 11. oktobra 1874 na dan sv. Justine se je vršilo slovesno opravilo vpričo mnogo duhovnikov in neštete množice vernikov. Knezoškof je delil tudi zakrament svete birme. Pridigoval je predaselski župnik Jožef Kerčon. V veliki altar so uložili ostanke sv. Sekunda, sv. Diodore in sv. Evtropije. Pri zakristiji na zahodni strani velikega altarja viseča tablica nam pričuje o tem dogodku. Obletnica se obhaja vsako leto 3. nedeljo meseca oktobra ob obletnici posvečevanja vseh cerkvá v naši škofiji. Takrat pričujejo verniki so se mogli udeležiti odpustka za eno leto, na dan obletnice morejo dobiti odpustek za 40 dni vsi, ki molijo v cerkvi po papeževem namenu. Leta 1899., ko je preteklo 25 let, odkar so začeli staviti novo cerkev, je povabil gospod župnik Janez Mikš gospoda duhovnega svetnika Jožefa Kerčona iz Predasel da je zopet — že četrtič na Trsteniku — pridigoval ob redki

slovesnosti. Drugi dan je bila za rajnega Franca Marinška, ustanovnika nove cerkve, črna sv. maša, h kateri so se sešli v obilnem številu hvaležni mu župljani.

Krasen je bil 11. dan oktobra 1874 za trsteniško župnijo, ki si je preskrbela z velikim trdom in občutnimi žrtvami hišo božjo, ki jo moramo prištevati med lepše cerkve po deželi.

Stari stolp, ki je za sedanjo cerkev prenizek — 16.5 m meri do lin in je pri linah 4.56 m širok — nosi 3 zvonove z glasovi: e, fis, ais = 1, 2, 4. Skozi spodnje krilo merijo 125 : 104 : 82 cm. Veliki tehta 16.20, srednji 11 in mali 5.48 stotov. Srednji se ne ujema dobro z velikim in malim. Napisi nam naznajo, kdaj in kje so bili uliti. Na velikem beremo spodaj ob robu: Anton Samassa Labaci 1827. Matheus Lombar, Jakob und Joseph Javernik, Martin Perne, Kirchenpröbste (ključarji). Podobe na njem so: sv. Martin, Kristus na križu, sv. Anton padovanski, Marijino vnebovzetje, sv. Margarita in sv. Feliks kantalicijski. Zvonarju so dali zanj 1248 gld. 6 kr. konvencijskega denarja. Srednji nosi zgoraj pod krono napis: Ecce crucem Domini, fugite partes adversae, vicit leo de tribu Juda, radix David, Alleluja. (Glejte križ Gospodov, bežite sovražne stranke, zmagal je lev iz Judovega rodu, Davidova korenina, aleluja). — Zu Gottes Ehr bin ich geflossen, Marx Mathias Zechenter in Clagenfurth hat mich gegossen 1722. (V božjo čast sem tekel, M . . . M . . . Zechenter v Celovcu me je ulil.). Spodaj: Lucas Globotschnik, derzeit Pfarrer zu Höflein, Adam Hribar, Thomas

Maly, Barthleme Gross, Urban Romia derzeit Zöchpröbs alda (. . . . tačas ključarji). Podobe: Sv. Martin, Kristus na križu, sv. Barbara, Marija pomočnica, na vrhu pod krono 9 angel-skih glav. Na malem zvonu slôve napis zgoraj: Vincenz Gollner goss mich in Klagenfurth 1830. (V. Gollner me je ulil v Celovcu 1830); spodaj: Fr. Schusterschitsch, Pfarrer, Martin Perne u. Fr. Uranizh, Kirchenpröbste. Podobe: Sv. Martin. Kristus na križu, sv. Florijan, rožnovenska Mati božja. — Do leta 1827. je veljal za veliki zvon sedanji srednji, izmed ostalih dveh je vzel enega zvonar v račun, drugega so prodali v Čirčiče pri Kranju.

2. Podružnica sv. Dominika v Tenetišah.

Dobre pol ure od župnijske cerkve proti jugu je oddaljena trsteniška podružnica, posvečena sv. Dominiku († 1221). V Tenetišah je bila nekdanj, kakor pravijo, mnogo obiskovana božja pot, ki so jo imenovali: „Pri sv. Nedelji.“ Mogoče je, da so bile z njo v zvezi velesalske dominikanke. To se mi zdi tem verjetnejše, ker so bile nekatere hiše v Tenetišah res podložne samostanu v Velesalu. Iz tega bi mogli sklepati, zakaj so posvetili cerkev sv. Dominiku, slavnemu ustanovitelju reda pridigarjev ali dominikancev. Ljubka in precej prostorna cerkev s svojim pokopališčem ima krasno lego na holmcu. Zelo stara je. Ko jo je obiskal leta 1631. škof Rajnald Scarlichi, so bili v njej 3 altarji: veliki sv. Dominika, na evangeljski strani sv. Nikolaja,

na listovi sv. Janeza Krstnika, vsi trije posvečeni.*)

Posvetili so jih Scarlichi-jevi predniki, Tomaž Hren, ali še njegovi predniki, kar je verjetnejše. Ob Hrenovem času se je namreč zidalo malo novih cerkvá; ta apostolsko vneti škof je imel takrat polno drugih važnih opravkov. Tudi opazka, da je dobil Scarlichi v Tenetišah stare podobe (icones veteres), priča o starosti cerkve. Že takrat je imela cerkev svoje pokopališče. Škof je ukazal, naj se stari altarji, ki so bili zelo zanemarjeni, popravijo ali poderó, njihovo kamenje pa vloži v zid okoli pokopališča (lapides super coemeterii murum ponantur). Tenetišani so namesto starih napravili nove altarje in sicer po tedanji šegi v baroškem slogu.

Na svodu je letnica 1766. Takrat so jo morebiti popravili. Lesena plošča, vzeta iznad starega stranskega altarja — sedaj jo ima cerkvenik na vežnih vratih — nosi napis: St. Joannes Baptista ora pro nobis. 1678. Tudi Valvazor jo imenuje kot 13. podružnico pred dvorsko: „St. Dominici zu Tenetischah mit dreyen Altären. Am 1. Sonntag nach St. Georgii ist da Kirchweyhe“ (Sv. Dominika . . . s tremi altarji. Prvo nedeljo po sv. Juriju je tukaj cerkveno posvečevanje). Po Erbežnikovem nazznanilu so jo postavile vasi Tenetiše, Letence, Kamnjek in Zavóde. — Pod župnikom Grego-

*) Die 3. sept. 1631 visitavit ecclesiam s. Dominici in Tenetisch, ubi reperta sunt tria altaria et quidem 1. in choro, eidem Sancto dicatum et consecratum, 2. in cornu evangelii s. Nicolao et 3. in cornu epistolae s. Joanni Baptistae dicatum, ambo consecrata, carent tamen necessariis praeter mappas et icones veteres«. Visit. gen. etc. 1631.

ričem je prenovil stare altarje Juri Tavčar iz Idrije, in sicer oba stranska leta 1877., velikega 1878. Trije so: veliki sv. Dominika, ki ima ob straneh podobe sv. Roka, sv. Notburge, sv. Jakoba starejšega, apostola, in sv. Sebastijana; gledavcu vstopivšemu v cerkev na desno: altar sv. Janeza Krstnika, ob straneh sv. Neža in sv. Apolonija; na nasprotni strani: altar Matere božje, ob straneh sta kipa sv. Barbare in sv. Lucije. V poslednjem je bil prej sv. Nikolaj. Pri popravljanju 1877 so se odločili za Mater božjo. Cerkev je obrnjena proti vzhodu. Lepi stolp sredi pročelja je dobil leta 1860. pod Marinškom novo uro. Prejšnja je bila stara nad nad 200 let. Gospod župnik Mikš je oskrbel leta 1900. — kakor smo že omenili — novo bakreno streho. Stroški so znašali 3596 K. Stolp, stoječ sredi pročelja, nosi tri zvonove s premerom 115 : 95 : 81 *cm* in z dobro ubranimi glasovi eis—gis—h (zmanjšani trizvok sedme stopinje) = 1, 3, 5.)* Veliki tehta 14 stotov in 24 funtov, srednji nekaj nad 8, mali 5 stotov in 24 funtov. Pri velikem zvonu je samo zgoraj napis: Sub A. R. D. Franciscus Rabitsch Loci Parocho. Johann Christian Riser gossen mich zu Krainburg anno 1753. (Pod veleč. krajnim župnikom Francem Rabičem me je ulil Janez Kristijan Riser v Kranju l. 1753.) Jako dobro je še ohranjen in lepo poje. Podobe ima: Kristus na križu, sv. Dominik pred Materjo božjo, sv. Ana in sv. Lucija. — Pri srednjem zgoraj: Zu Gottes Ehr bin ich geflossen, Matthias Lantsmann hat

*) Glej Lavtižarja: »Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj« str. 274.

mich gossen in Clagenfurt 1691; spodaj: Ecce crucem . . . kakor pri srednjem na Trsteniku. Podobe: Kristus na križu, zraven žalostna Mati božja, sv. Janez evangelist in sv. Magdalena, škapulirska Mati božja, sv. Sebastijan in sv. Barbara; na vrhu 24 angelov. Tretji ima napis na sredi: Nr. 963 opus Antonii Samassa, Labaci 1852 (. . . Delo A. Samassa v Ljubljani . . .); ob robu spodaj: Fr. Šusteršič, fajmošter, P. Rozman, M. Uranič, ključarja. Podobe so: Kristus na križu, žalostna Mati božja in sv. Janez evangelist, Marija na oblaku stoječa s krono na glavi in z Detetom v naročju, sv. Anton padovanski. — V Kranju, kjer je bil ulit tenetiški zvon, je imel pod mestom svojo zvonarno v sredi 18. stoletja Janez Kristijan Riser. Mož je bil nesrečen. Njegov pomočnik je trdil, da rabi pri ulivanju zvonov slabo blago. Riser se silno raztogoti, prebode neprevidnega pomočnika in za kazen pride potem v ječo*).

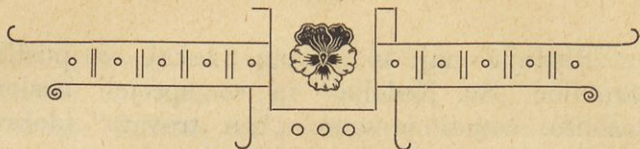
Tenetiška cerkev ima precej glavnice. Že 1811. leta je znašala nad 5000 gld. Z dovoljenjem knezoškofijskega ordinarijata in deželne vlade je leta 1822. posodila 400 gld. za 5 let brez obresti za zidavo preddvorske šole. Koliko je prispevala k novi trsteniški cerkvi, smo že prej slišali. Pred mnogimi leti so kupili ključarji za cerkev zapravljeno zemljišče „pri Vodnjavu“ v Zgornjih Tenetišah; pozneje so je zopet prodali. — Tudi 4 živinski semnji so bili v davni preteklosti, kakor sem čul, vsako leto v Tenetišah.

*) Glej Lavtižarja: »Zgodovina župnij v dekaniji Kranj.« Prvi zvezek. Str. 12 in 13.

Slednjič naj še povem, zakaj so pustili staro ime „Sv. Nedelja“ in so sprejeli naslov Tenetiše, četudi je samo „ben trovato“ (dobro izmišljeno), kakor pravi italijanski pregovor.

Nekdaj je bilo — tako pripovedujejo — dosti tatov v teh krajih. Ukradli so vola, toda za petami so jim bili že zasledovavci. Prestrašeni tatovi hočejo v naglici skriti vola v cerkev. Vlečejo ga, ali ker se žival brani, zakliče eden izmed tatov svojemu tovarišu: „Tine, tišči!“

V.

Bratovščina sv. Barbare.

elika znamenitost za Trstenik je bila v preteklosti bratovščina sv. Barbare. V boju zoper navale protestantovstva so očetje jezuitje priporočali in pospeševali med drugimi pomočki tudi češčenje sv. Barbare*). Ker so se verski novotarji zaganjali tudi v najsvetejšo skrivnost na naših altarjih, so ustanavljali jezuitje po svojih šolah bratovščino sv. Barbare, ki je imela namen, poviševati in razširjati slavo pod podobo kruha skritega Boga. Po jezuitih je prišla bratovščina tudi v naše kraje. Preddvorski župnik Luka Globočnik je prosil v posebnem pismu do škofijstva meseca aprila 1713, da se sme ustanoviti bratovščina. Škofijstvo je precej ugodilo prošnji ter ukazalo, da se napravi posebna knjiga za vpisovanje udov. Dovolilo je tudi, da se preskrbi puščica za denarne prispevke med udi bratovščine. Potrdil in z odpustki jo je ob-

*) Prim. Augustin Arndt, S. J. Der heilige Stanislaus Kostka. Str. 28.

daril s posebnim pismom papež Klemen XI. dne 19. julija 1713.*) V arhivu trsteniškega župnišča je shranjena knjiga z zlato obrezo in v usnje vezana, obsegajoča v prepisu dotično listino z dostavkom ljubljanskega knezoškofijskega ordinarijata, podpisan je generalni vikar Janez Anton Dolničar. V prepisu se določujejo dnevi v zadobitev odpustkov in se ukazuje, da se vsako leto na dan sv. Barbare vernikom raztolmači papeževo pismo v izpodbudo in v spomin tolikih duhovnih dobrot.

Udom bratovščine sv. Barbare, priprošnjice za srečno smrt, se dovoljuje popoln odpustek pod navadnimi pogoji, če namreč prejmo zakrament sv. pokore in sv. Rešnjega Telesa ter molijo v papežev namen: 1. na dan sprejema v bratovščino, 2. na praznik sv. Barbare, 4. decembra v adventu. Nepopoln odpustek 7 let in 7 kva-dragen štirikrat na leto in sicer po škofijski odločitvi 1. na dan sv. Jurija, 2. v nedeljo posvečevanja cerkve (na Trsteniku) pred praznikom sv. Pankracija (12. maja), 3. na dan sv. Primoža in Felicijana in 4. na praznik sv. Martina škofa, cerkvenega patrona, 11. novembra, in sicer pod istimi pogoji. Nepopoln odpustek 60 dni so mogli dobivati udje za sleherno dobro delo.

Vsako leto je bil velik shod na Trsteniku 4. decembra na praznik sv. Barbare. V stranski kapeli imenovane svetnice se je vršilo sv. opravilo. Vselej je prišlo k slovesnosti po več sosednjih duhovnikov. Ljudstvo, ki je trumoma

*) Gl. Prilogo.

vrelo od blizu in daleč, je oblegalo izpovednice in pristopalo k angelski mizi, da se je udeležilo odpustkov. — Udje so dajali v dober namen navadno po 5 krajcarjev starega denarja pri cerkvenem darovanju na dan sv. Barbare. Vsako kvaterno soboto se je zato opravila za žive in umrle ude bratovščine sv. maša z molitvami za mrtve. Tudi pozneje, ko je bratovščina jela umirati in se ljudstvo ni več tako mnogoštevilno udeleževalo vsakoletnega shoda, je vendar ostalo cerkveno darovanje na dan sv. Barbare, o malem semnju; veliki semenj je o sv. Martinu. Znesek se je uporabljal za navedene sv. maše. Ako darovanje ni zadostovalo, so privzeli še nekaj drugih cerkvenih dohodkov; če je znašalo več, se je pa pridejalo cerkvenemu imetju. Tako je bilo do leta 1869., dokler je stala stara cerkev. Od tedaj naprej se je še bolj opustilo praznovanje dneva sv. Barbare, in zgoraj omenjeno darovanje se je preneslo na nedeljo po sv. Barbari. Sv. maše ob kvaternih sobotah se še vedno opravljajo.

Toliko ostanka priljubljene in razširjene bratovščine je torej še na Trsteniku. Starejši ljudje jo imajo še dobro v spominu. Priljubljene, pravim, in razširjene; zakaj štela je na tisoče udov iz raznih stanov, visokih in nizkih, od blizu in daleč. Prej imenovana knjiga ima najprej zapisnik udov duhovnikov, potem neduhovnikov. Razen udov s Trstenika in iz bližnjih vasi je polno imen iz Predvora, Predasel, Št. Jurija, Kokre, Gorič, Naklega itd.; potem s koroškega Jezera, iz Kranja, Tržiča, Kamnika, en ud celo iz Ljubljane, istotako s Hrvaškega;

med drugimi je tudi neka nuna iz Velesala in neki baron z Golnika.

Leta 1807. so vpisani zadnji udje. Novi udje se torej od tega leta naprej niso več sprejemali. Počasi je zaspala. Kaj je bilo vzrok?

Proti koncu 18. in tudi še prva desetletja 19. stoletja je pihala po Avstriji in torej tudi po naši ožji domovini v verskem oziru neka mrzla sapa, ki je prihajala s Francoskega; imenuje se janzenizem. Pri nas se je posebno širila za cesarja Jožefa II., zato ji pravijo zgodovinarji jožefinizem. Nekatere pristaše je imela ta struja, kakor je znano, tudi med duhovniki pri nas. Do sebe in do vernikov so bili mnogi izmed njih strogi, a prezirali so zunanje cerkvene pobožnosti, kakor so božja pota, bratovščine. križev pot in pridobivanje odpustkov.

Ta časovni tok je bil vzrok, da se je jela bratovščina sv. Barbare na Trsteniku najprej zanemarjati in da je konečno zaspala. Sam sem slišal starega moža, ki je dejal: „Po duhovnih je prišla ta bratovščina k nam in po duhovnih je prenehala.“ — Stari ljudje so govorili, tako sem izvedel od neke žene, da bo kedaj zopet oživela . . . Mogoče. Tla so ugodna, da bi se prijela v njih ta duhovna cvetlica; saj živi tukaj še spomin na njo, in verniki se od nekdaj radi priporočajo sv. Barbari za srečno smrt, proseč jo, da bi ne umrli brez sv. popotnice. Lepo bi se pridružila bratovščini vednega češčenja presv. Rešnjega Telesa, katero je ustanovil tukaj župnik Gregorič in pa še starejši bratovščini sv. Uršule. Ta je cvetela že pod Marinškom. Moški in ženski udje vsake vasi,

kjer jih je zadostno število, po 11 namreč, vsako leto toliko naberejo med seboj, da se za nje opravi sv. maša, ki se po stari navadi vselej oznani. Tačasni župnik, gospod Janez Mikš, je na lep način obnovil spomin in češčenje sv. Barbare na Trsteniku, ker je pri Marijini družbi za žene kot glavne praznike izbral: god žalostne Matere Božje, sv. Ane in sv. Barbare.

VI.

Šola.

So novejšega časa je bil Trstenik brez šole. A ljudje so bili ukaželjni; več starejših se je naučilo brati po svoji pridnosti. V nekem izkazu leta 1820. je naznanil lokalist Erbežnik 75 za šolo godnih otrok, 41 dečkov in 34 deklic. Lokalni kapelan Franc Šusteršič je poučeval nekaj časa marljive dečke in deklice v branju in pisanju; župnik Ignacij Gregorič je otvoril zasebno šolo v Čačkovi zgornji hiši. Ker je sam nenavadno lepo pisal, zato so njegovi učenci in učenke, med katere so ustopali prostovoljno tudi starejši, zlasti napredovali v lepopisju. Kakor nekdanj zaradi samostojne duhovnije, tako je izkušala gosposka v novejšem času zediniti Goriče in Trstenik, da bi postavili za obe občini le eno šolo. Župan Edvard Urbančič, preddvorski graščak, je povabil oboje zastopnike na Trstenik, da bi se pogodili med seboj in zidali skupno šolo v Goričah, na Trsteniku ali ob cesti pod Orlom med obema župnijama. Toda zastonj je bilo vse prigovarjanje; niso se

mogli združiti. Slednjič se je določilo, da dobé Goričani in Trsteničani svojo posebno šolo. Trsteniški župljani so postavili z deželno podporo pritlično šolsko poslopje za enorazrednico na ravnini pod cerkvijo leta 1878—1879. — Sledeči pregled kaže, koliko je bilo učencev in učenk, odkar stoji nova šola.

Leta	dečkov	deklic	vkup	leta	dečkov	deklic	vkup
1879	33	35	68	1890	41	36	77
1880	32	34	66	1891	33	32	65
1881	34	34	68	1892	39	35	74
1882	41	46	87	1893	36	37	73
1883	24	39	63	1894	31	32	63
1884	25	36	61	1895	34	32	66
1885	34	31	65	1896	29	31	60
1886	25	36	61	1897	31	30	61
1887	33	34	67	1898	34	33	67
1888	26	32	58	1899	40	36	76
1889	29	21	50	1900	40	38	78

Učitelji.

1.) Prvi je bil Franc Breznik, ki je poučeval od 24. januarija 1879 do 1. septembra 1880. Sedaj živi častitljivi starček upokojen kot zgleden kristijan v Kranju. Za njim je prišel:

2.) Janez Kalan kot pomožni učitelj od 19. oktobra 1880 do 27. avgusta 1881.

3.) Anton Triplat od 24. oktobra 1881 do 1. novembra 1882. Preselil se je na Koroško Belo, kjer je umrl leta 1897.

4.) Janez Frlan od meseca februarija 1882 do 31. avgusta 1883 kot pomožni učitelj. S Trstenika je bil prestavljen v Zali Log pri Železnikih, pozneje v Tunjice pri Kamniku, kjer je umrl 18. marcija 1894.

5.) Zopet Janez Kalan od 13. oktobra 1883 do 25. avgusta 1887.

6.) Mihael Debeljak od 1. februarja 1887 do 20. septembra 1893.

7.) Janez Baraga od 20. septembra 1893 do 5. februarja 1894 kot začasen učitelj.

8.) Luka Knific, ki slušbuje na Trsteniku od 5. februarja 1894 dalje.

VII.

Nekateri bolj znani Trsteničani.

Trstenik je dal ime slovenskim vitezom iz znane Bleiweisove rodbine. Pri „Frjancu“ na Trsteniku, hiš. št. 8., so imeli nje predniki svoj dom. Ondi je bil rojen Nikolaj Bleiweis (Niklas Pleybes). V maticah je pisano rodbinsko ime „Plajbes“ (Pleybes), kakor tukaj ljudstvo govori. Nikolaj se je iz svoje rojstne vasi zgodaj preselil v Kranj, kjer si je služil vsakdanjega kruha kot marljiv tkalec in si pridobil hišo s številko 166. Tukaj se mu je rodil 12. februarija 1785 sin Valentin. Umrl je Nikolaj v Kranju v svoji hiši 14. januarija 1806. Sin Valentin, ki je po očetu podedoval hišo, se je lotil trgovine in je nabral z vztrajno delavnostjo obilo imetja, da je slovel kot pošten trgovec po vsem Kranjskem. Umrl je 18. decembra 1866 v Ljubljani. Ta Valentin, oče našemu slavnemu dr. Janezu Bleiweisu, ni bil torej po rojstvu Trsteničan, kakor se je navadno pomotno pisalo, ampak njegov prednik Nikolaj.

Zadnji moški potomec pri Frjancu, Simon Plajbes, je umrl leta 1891. Sedaj je hiša in posestvo v tujih rokah. Simonov brat Jurij, ki se je priženil v Naklo in je umrl že leta 1871., je bil oče gospoda Franca Bleiweisa, župnika v Lešah in gosp. doktorja Petra Bleiweisa, c. kr. sodnega pristava, ki je umrl doma v svoji rojstni hiši 28. junija 1900.

Ime enega potomca iz te rodbine se bo vedno svetilo v slovenski zgodovini. To je dr. **Janez Bleiweis**, rojen 19. novembra 1808 v Kranju, umrl 29. novembra 1881 v Ljubljani. To je slavni in dolgoletni prvoboritelj in priznani politični voditelj našega naroda pod geslom: „Vse za vero, dom, cesarja!“ Ko je prejel od svetlega vladarja odliko viteštva, si je izbral ime po bivališču svojih očetov: „**Trsteniški**“.*) Prezaslužni „oče slovenskega naroda“ si je ogledal sam skromni dom svojih dedov in je takrat obiskal župnika Gregoriča, ki je večkrat z veseljem omenjal tistega dogodka.

Imovitejše hiše so pošiljale svoje sinove od časa do časa tudi v šolo v Ljubljano ali v Celovec. Med onimi, ki so prišli po tej poti med svet, omenjam najprej starejše, že umrle duhovnike.

1.) **Janez Baltazar Erbežnik**, drugi lokalist na Trsteniku. O tem smo že govorili.

2.) **Pater Placid Javornik**, rojen 22. avgusta 1803, Županov s Trstenika. Krstno ime mu je bilo Jernej. Po izvrstno dovršenih latinskih šolah v Celovcu je stopil v samostan. V Št. Pavlu na Koroškem je sprejel častito

*) Gl. »Slov. Večernice«, 35. zv. leta 1880.

obleko sv. Benedikta. Bogoslovške nauke je poslušal v Celovcu in je bil posvečen v mašnika 24. avgusta 1831. Na angelsko nedeljo je pel novo mašo domá na Trsteniku. Ker so predstojniki poznali njegove lepe zmožnosti, so ga poslali na Dunaj, da bi postal doktor bogoslovja. Prvi rigoroz (strogo izkušnjo) o sv. pismu in iztočnih jezikih je prestal prav dobro, a ko se je pripravljaj že za drugo izkušnjo, so ga poklicali iz neznanih vzrokov domov v dušno pastirstvo. Pozneje ni nadaljeval začetega dela. — Kmalu so ga poslali v duhovsko semenišče v Celovec kot profesorja sv. pisma stare zaveze in iztočnih jezikov. Tukaj je bil mož na svojem pravem mestu. Leta 1850. se poslovil od svoje profsorske službe in od Celovca ter po doloabi samostanskih predstojnikov nastopil novo službo kot župnik v Št. Juriju, eno uro od Št. Pavla v Labodski dolini. Kakor je bil prej izboren učitelj duhovski mladini v Celovcu, tako se je po tej izpremambi trudil do svoje smrti kot skrben pastir za izročene ovčice. Jeseni l. 1864. se je hudo prehladil; vsled tega se je preselil v boljše življenje 30. novembra istega leta. — Rajni pater Placid je bil trdnega, moškega značaja, do sebe oster, do drugih prijazen in prizanesljiv in pa vztrajno delaven. Ostal je zmerom zvest sin slovenske matere; kot iskren domoljub je po svojih močeh podpiral narodna podjetja v duhu slavnega škofa Slomška, s katerim je živel ves čas v posebno zaupni prijateljski zvezi.

Izobraženim Slovencem je pater Placid znan kot znamenit pisatelj. Lotil se je po Slom-

škovem prigovarjanju nove prestave in tolmačenja sv. pisma, za kar je bil po svoji učenosti jako sposoben. Kot sad njegovega dolgotrajnega truda je zagledalo beli dan: „Sveto pismo stariga zakona“. Poslovenil in razložil P. Placid Javornik. I., II. in III. Mozesove bukve. Prve je natisnil J. Blaznik v Ljubljani 1848, druge in tretje „Društvo sv. Mohorja“ v Celovcu.

To delo je služilo kot krepka podstava pri tretji slovenski celotni svetopisemski prestavi, ki se je objavila po ukazu in na stroške ljubljanskega knezo - škofa Antona Alojzija Wolfa 1855—1859 pri J. Blazniku v Ljubljani.

Po Schlöru je poslovenil in dal v Gradcu natisniti leta 1854.: „Šest Nedel pobožnosti v čast svetiga Alojzija od Gonzaga“. Včasih se je oglasil v ljubljanski „Sloveniji“, na pr. v listu 34. in 42. leta 1848. in v Slomškovih „Drobtinica“ leta 1858. Njegov jezik je za tiste čase zelo lep, gladek in jedrnat. V tem oziru ni nič zaostajal za Slomškom; semtertja ga je celo prekosil.

V naši domači zgodovini mu je zagotovljen časten spomin. Trstenik se sme po pravici ponašati s takim svojim rojakom. (Prim. „Jezičnik“ XXIV. Leto 1886., stran 62—64; „Novice“, 1864, list 51. (21. dec.); stran 417., list 52. (28. dec.) 1864. str. 430; „Slov. Glasnik“, XI. zvezek, 1865.)

3.) Matej Perčič, rojen 31. avgusta 1809, Ločanov s Povelja. Posvečen je bil 27. julija 1833. Po novi maši v domači cerkvi trsteniški je kapelanoval pri Stari cerkvi (Mitterdorf) na Kočevskem, v Dolih, v Stari Loki, od leta 1843.

kot lokalni kapelan v Gozdu nad Kamnikom. Od tam se je preselil leta 1854. k Sv. Gregoriju v ribniški dekaniji, kjer je umrl kot lokalist 5. februarja 1874.

4.) Pater Maver Gros, rojen 5. oktobra 1809, s krstnim imenom Luka, Tončev s Povelja. Vstopil je v benediktinski samostan Št. Lambert na Zgornjem Štajerskem. Leta 1836. je storil slovesno samostansko obljubo in je bil posvečen istega leta v mašnika. Novo mašo je pel na Trsteniku. Opravljal je več manjših samostanskih služb in pastiroval kot kapelan pri benediktinskih župnijah. Slednjič so ga poslali leta 1860. kot župnega vikarija v Seewiesen. Seewiesen je samotni, gorati kraj blizu Marijinega Celja. Nad 12 let je prebil v tem kraju, o katerem je zapisal eden njegovih prednikov ob selitvi od tam v Marijino Celje leta 1846. v spominsko knjigo: „Benevole lector! Hic loci pulcherrimarum constantiae, infracti animi, roboris, patientiae, fiducia et resignationis virtutum exercendarum amplissimam (crede mihi!) nancisceris occasionem!“ (Blagohotni bralec! Tukaj najdeš [verjemi mi!] največjo priliko, da se vadiš v prelepih čednostih stanovitnosti, vztrajnosti, moči, potrpežljivosti, zaupanja in udanosti!)

To je izkušal tudi naš pater Maver. Zadnja leta je jel bolehati. Poprosil je svojega opata, naj ga premesti v milejše podnebje v nižino. Ugodili so mu ter izročili v oskrbovanje dve uri oddaljeno župnijo Turnau. Dne 25. julija 1873 je zapustil bolan Seewiesen s trdnim upanjem, da se mu zdravje kmalu zboljša v novi službi. Toda Bog je sklenil drugače. Še preden je pre-

teklo mesec dni, ga je poklical k sebi po plačilo 22. avgusta 1873 v Turnau-u*).

Za svetne poklice so se odločili:

1.) Valentin Pernè, rojen 10. februarja 1825, Bakovnikov s Povelja. Leta 1852. je nastopil na gimnaziji v Gorici kot suplent za matematiko. Več se ne ve o njem. Govorilo se je, da je odšel na Ogrsko.

2.) Matija Logar, rojen 20. februarja 1831, Gregčev iz Čadovelj. Služboval je pri c. kr. okrajnem sodišču v Škofji Loki in živi ondi kot umirovljen sodnijski kancelist. Njegov sin Rajmund je duhovnik, delujoč v tržaški škofiji.

3.) Janez Trojar, rojen 8. oktobra 1835, živi kot c. kr. poštar in umirovljen nadučitelj na Bledu. Njegov oče Sebastijan, ki je umrl leta 1884. pri svoji omoženi hčeri v Kranju, je bil organist in cerkvenik ter zadnji župan trsteniški.

Po daljšem presledku je obudil pri Trsteničanih zopet veselje do šolanja župnik Gregorič. Več ali manj po njegovem vplivu je dobila cerkev in domovina nastopne služabnike:

1.) Franc Pernè, rojen 28. marcija 1861 na Povelju, v mašnika posvečen 10. julija 1887, doktor bogoslovja in profesor veronauka na c. kr. cesarja Franca Jožefa državni gimnaziji v Kranju.

2.) Janez Cuderman, rojen 21. avgusta 1865, iz Babinega vrta, posvečen 21. ju-

*) Te podatke sem prejel od prijaznega patra Vilfrida Mayerja, župnika v Seewiesenu († 27. maja 1901).

lija 1889, tačas kurat v ženski kaznilnici v Begunjah.

3.) Peter Švegelj, rojen 18. junija 1864, iz Spodnjih Tenetiš, posvečen v Trstu 2. julija 1893, t. č. župni upravitelj v Movražu pri Buzetu v Istri.

4.) Blaž Rebol, rojen 1. februarija 1873, s Trstenika, posvečen 22. julija 1897, t. č. kapelan v Komendi.

5.) Anton Lombar, rojen 18. junija 1877 v Babinem vrtu, posvečen 14. julija 1900, tačas kapelan v Postojini.

6.) Jožef Cuderman, rojen 4. aprila 1877, tudi iz Babinega vrta, posvečen 7. julija 1901, t. č. kapelan v Veliki Dolini na Dolenjskem.

Za temi hiti še nekaj nadepolnih mladeničev, ki se šolajo v Kranju in v Ljubljani.

Gotovo je častno za malo župnijo, da je bilo od 1887 do 1900, torej v 13 letih, pet novih maš na Trsteniku; šesta, in sicer novomašnika Jožefa Cudermana, je bila 1901 na Brezjah.

* * *

Taka je skromna slika trsteniške župnije. Skromna je tudi župnija; ne more se ponašati s številom ali bogastvom svojih udov, ne s sijajno preteklostjo. Vender se ji ni treba sramovati v družbi starejših in večjih sestrá. Kdor pozna domače razmere tukajšnjega prebivalstva, zlasti v zadnjih desetletjih, je lahko zasledil nekaj izprememb, ki delajo čast Trsteniku. Ni še prav dolgo od tistega časa, ko je žganjarska kuga tudi tukaj tirjala mnogo nesrečnih žrtev;

več lepih zemljišč je izgubilo svoje prejšnje gospodarje. V tem oziru se je na bolje obrnilo, četudi še ni vse tako, kakor bi želel vsak pravi prijatelj našega ljudstva. Sedaj živeči posestniki so večinoma varčni, marljivi, mnogi prav zgledni. Ne gledé na versko življenje, o katerem smo že govorili pri opisovanju tukajšnjih duhovnikov, Trstenik napreduje tudi v duševnem oziru. Gospodarji nastopajo z večjo zavestjo. Po nekoliko že izkušajo z novejšimi pridobitvami na gospodarskem polju zboljšati si svoje stanje. Dijakov je razmerno mnogo, število udov pri Mohorjevi družbi se množi leto za letom; „Domoljub“ in „Venec“ imata v župniji precej prijateljev in naročnikov. Na II. slovenski katoliški shod meseca septembra 1900 je prišlo 19 zavednih Trsteničanov v Ljubljano, kar je za malo župnijo veliko število. C. kr. poštna uprava je ugodila prošnji, da so dobili na Trsteniku z mesecem avgustom 1900 poštni nabiralnik za pisma z rednim vsakdanjim odje-manjem in dostavljanjem.

Pri vsakem važnejšem podjetju, ki se je zasnovalo v prid trsteniškim župljanom, so stali vsekdar v prvi vrsti s svetom in dejanjem domači duhovni pastirji.

»Tu národ biva še krepák,
Tu biva národ — poštenjákJ,
Ki svét ga še okúžil ní,
Ki čas ga omehkúžil ní,
Tu rod je moj, tu moj je kraj.

— — — — —
Nebeški čúvaj te vladár,
Ne zabim te nikdár, nikdár!«

(S. Gregorčič).

Dostavek.

I. Med dotiskovanjem tega spisa sem dobil iz kranjskega dekanijskega arhiva nekaj listin, ki se tičejo tudi Trstenika. Ker jih nisem več mogel porabiti na dotičnem mestu, zato tukaj dodatno povzemam nekatere reči. Tako se bo pojasnilo in izpopolnilo, kar sem pisal na strani 29. o cerkvenem posestvu.

Obe cerkvi, sv. Martina na Trsteniku in sv. Dominika v Tenetišah, sta imeli svoja stara posestva in pravice pri zemljiških posestvih samo do leta 1788. Tistega leta so jih prodali obenem s posestvi preddvorske cerkve in vseh njenih nekdanjih podružnic, in sicer pri oni zloglasni dražbi, ki je opisana na 158. in 159. strani Lavtižarjeve knjige „Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj.“ Dražba je bila 6. 7. 8. 9. in 20. oktobra in 6. decembra 1788 (in še 20. maja 1790) nekaj v Kranju, nekaj Predovorom. Ključarji so se pritoževali. Tudi škofijstvo je prosilo vlado leta 1829., naj se stvar vnovič preišče. Vlada je sicer posegla vmes, toda doseglo se ni nič. Zapisnik o dražbi — v kranjskem arhivu je ohranjen v prepisu

— se je sestavil bržkone šele pozneje („...nicht an Ort und Stelle, wie es allerdings scheint, erst später aus beim Versteigerungsakt aufgenommenen Notaten verfasst“). Po tem zapisniku je imela

1. cerkev sv. Martina:

a) 5 podložnikov z 2 $\frac{1}{2}$ zemljiščem in 1 posestnika njive pod b) in c). Vse skupaj sta kupila po uradni cenitvi (pretio fisci) za 241 fl. 33 kr. in 2 cv. Luka Brunich, zakupnik preddvorske graščine in komisar za cerkveno imetje, in Franc Urbančič, oskrbnik iste graščine.

b) Njivo v goriškem polju*) in

c) travnik okoli te njive. Oboje je kupil Tomaž Zimmermann.

č) Gozd (kje?). Kupila sta ga Janez Mayr, poštar v Kranju, in Juri Bitenec, trsteniški lokalist.

2. Cerkev sv. Dominika je imela:

a) 12 različnih podložnih posestnikov, ki so med drugim oddajali cerkvi „malo desetino“ po 15 kr. Vse to sta kupila Brunich in Urbančič (precio fisci) za 189 fl. 44 kr.

b) Njivico „na Ledini“. Kupil jo je Andrej Rezar za 15 fl.

c) Travniki „Cerkovnica“. Kupil ga je Jakob Cuderman za 1051 fl.

č) Travniki „Vošec“. Kupil Jakob Cuderman za 220 fl. 30 kr.

*) Glej str. 12.

d) Tretji travnik „Ledina“ ali „Ledinica“. Zopet Jakob Cuderman za 336 fl.

e) Brezov in smrekov gozd „Veliko brdo.“ Jakob Cuderman za 162 fl.

f) Smrekov gozd „Cerkovnik“. Jakob Cuderman za 453 fl. 30 kr.

Leta 1820. je imela cerkev sv. Martina še 1276 fl. 26 kr. glavnice, cerkev sv. Dominika pa 6395 fl. 33 kr.

II. Skupna božja pota. Pri božjih potih se je ohranilo še do danes več spominov na nekdanjo celokupnost preddvorske župnije. Razen na strani 27. imenovane, vsaj 200 let nazaj segajoče procesije v Kokro, hodijo Preddvorci s Kokrjani, s Predasljani in Trsteničani skupno tudi 1. na sv. Višarje, 2. k sv. Frančišku Ksaveriju v savinjski dolini na Štajerskem, 3. v Cerengrob, 4. na Šmarno goro in 5. v Velesalo. — Pri prvih dveh se tako vrsté, da gredó eno leto na sv. Višarje, drugo pa k sv. Frančišku, in sicer vselej pred kresom.

Potujoč na sv. Višarje ostanejo prvi večer v Ljubnem, kjer imajo drugo jutro ob 4. uri sv. mašo, ob 9. uri pa drugo sv. mašo na Ródinah; Rodinci jim pridejo v procesiji naproti z brezniškim župnikom. Drugi večer so v Ratečah, kjer imajo litanije, zjutraj zgodaj pa sv. mašo. Nekateri, ki so bolj hódni, se v Ratečah nič ne mudé, temveč hité kar po noči proti sv. Višarjam. Tretji večer, pred godom sv. Janeza Krstnika, dospó že vsi na sv. Višarje, kjer jim pridejo trije duhovniki naproti „do skale“. Eden izmed duhovnikov raz skalo nagovori

zbrane romarje. V procesiji se potem bližajo cerkvi, kjer imajo litanije, opravijo izpoved, na dan sv. Janeza pa pri skupni sv. maši prejmo sv. obhajilo; po končani pobožnosti se poslové od Matere božje in stopajo med molitvijo sv. rožnega venca navzdol proti Trbižu. Četrty večer ostanejo na bleškem otoku. Tudi tam imajo ob mraku litanije in zjutraj sv. mašo. Potem se razidejo; nekateri hité kar domov, drugi obišejo še Brezje. V novejšem času se držé le še spretni pešci vseh starih navad, drugi prihajajo pozneje za njimi po železnici, da se snidejo šele na gori.

Pri božji poti k sv. Frančišku imajo isto tako svoje postaje, kjer opravljajo posebne pobožnosti. Od doma odrinejo en dan pred sv. Janezom Krstnikom, včasih pa dva dni prej, tako da so na večer pred kresom pri sv. Primožu ali pa že pri sv. Frančišku, kakor se namreč dogovoré. Prva postaja je sv. Primož nad Kamnikom. Tam so okoli 6. ure zvečer. Pri „znamenju“ se razvrsté in stopajo v procesiji do cerkve, kjer imajo večernice, drugi dan ob 4. uri pa sv. mašo. ki jo opravi gospod župnik iz Stranj. Od sv. Primoža korakajo čez sedlo Črnivec ter pridejo ob 9. uri k Novi Štifti. Pri „znamenju zraven studenca“ se ustavijo; do tja pridejo romarjem naproti domačini pod vodstvom svojega župnika v procesiji s cerkvenimi zastavami; štirje mladeniči, napravljeni kakor cerkveni strežniki in imajoč na glavi vence iz suhih cvetlic, jim prinesejo naproti podobo Matere božje. Nato se pomikajo s procesijo proti cerkvi, pojoč lavretanske litanije. Najprej je pridiga in potem navadno peta sv.

maša. Od Nove Štifte pridejo okoli poldne v Gornji grad, kjer po navadi kosijo. Ob 4. uri popoldne so že pri sv. Frančišku. Tam so zvečer litanije, drugi dan sv. maša, pri kateri prejmo romarji skupno sv. obhajilo. Potem se vračajo domov, in sicer gredo po istem potu do Črnavca. Na vrhu se ločijo v dva oddelka: nekaj se jih spusti po bližnjici na desno proti Šenturški gori; drugi korakajo na levo po daljši, a zložnejši poti zopet na Kamnik, odkoder so prišli prejšnji dan.

V Cerengrob hodijo na binkoštni ponedeljek, na Šmarno goro na dan sv. Florijana in v Velešalo na dan sv. Primoža. Tudi na teh krajih imajo romarji vselej svojo sv. mašo. — Mašna darila za božja pota pobira cerkovnik z gore sv. Lavrencija. Plačujejo jih na vsakem kraju za eno leto naprej.

Vsa tukaj opisana božja pota so obljubljena zaradi slabih letin. Stari ljudje pripovedujejo, da je žito zrastle veliko, pa zrnja ni imelo; včasih jim je pa črv izpodjedal mlado setev. K sv. Frančišku hodijo zato „kruha prosit.“ Pravijo, da so si najprej izprosili pomoči od Matere božje na sv. Višarjah. Sedanji potomci bogoljubnih prednikov na sv. Višarje še radi skupno romajo, leta 1902. jih je bilo 170 gori; druga skupna božja pota pa že nekoliko opuščajo.

III. Šolsko vprašanje. Trsteničani so imeli tudi svoje pereče šolsko vprašanje, ki je dolgo hudo razburjalo duhove ter je izginilo s površja šele proti koncu leta 1902. Kočljiva stvar ima svojo obširno zgodovino. Tukaj navajam iz nje

samo glavne točke. C. kr. deželni šolski svet je sprožil misel, da se zida šola na Trsteniku, in sicer z odlokom, danim dne 20. februarja 1875, št. 2843. Dne 17. aprila 1876 je imel okrajni glavar iz Kranja, Derbič, komisijonalni ogled na Trsteniku. Še istega leta je naredil stavbeni adjunkt Mihael Kraupa črtež in proračun, ki je znašal 5287 gld. 31 kr. z notranjo opravo vred. Zidati so začeli šele 1878. Stavba se ni posebno posrečila, ker je prišla šolska soba na vlažnem svetu preveč v tla. Razen nekoliko podpore od deželnega odbora so nosili vse breme Trsteničani sami. Kakor mnogokje na Kranjskem so tolmačili ob zidavi šole na Trsteniku (in tudi v Goričah) §. 33. deželne postave, dane dne 29. aprila 1873 v tem smislu, da vsak šolski okoliš za se pokriva stroške za zidanje svoje šole in za vse šolske potrebščine.

Leta 1893. so prezidovali šolo Preddvorom; Goričane in Trsteničane so pozvali, da prispevajo z znatno svoto 3500 K tudi za preddvorsko šolo, ker spadata Goriče in Trstenik v občino Preddvor. Podobčani so se upirali, a nazadnje so se udali, ker je c. kr. okrajno glavarstvo močno pritiskalo na nje in ker so preddvorski možje v občinskem zastopu obljubili, da jim pozneje povrnejo tisto svoto, ki bi jo bil moral dodati Preddvor pri zidanju goriške in trsteniške šole, ako bi se bili stroški razdelili na vso občino. Toda Preddvorci so umeknili dano besedo, Trsteničani in Goričani so zastonj čakali odškodnine. A to še ni bilo dosti.

Leta 1896. se je praska še poostrila, ko je zahtevalo c. kr. okrajno glavarstvo pri prvotni

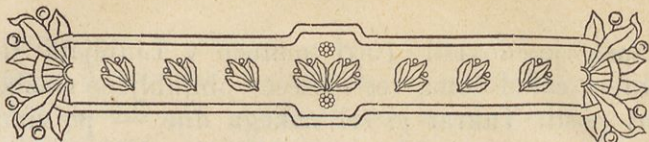
obravnavi za zidanje šole v Kokri, da plačujeta gori imenovani podobčini še za kokrsko šolo. Trsteničani in Goričani so z vso odločnostjo nasprotovali brezpogojni razdelitvi plačevanja na vso občino ter izjavili, da so voljni prispevati le pod pogojem, ako jim dá Preddvor obljubljeno odškodnino in sorazmerni del odškodnine tudi Kokra. Zastonj je bil zopet ves trud. Ker so bili leta 1902. odbiti prizivi, katere so vložili združeni Trsteničani in Goričani na c. kr. deželno vlado in na c. kr. notranje ministerstvo, sta obe podobčini primorani, sprejeti tudi novo breme za kokrsko šolo kakor že prej pri prezidovanju preddvorske šole, dasi niso dobili na Trsteniku in v Goričah niti vinarja za zidavo svoje šole od ostale občine, t. j. od Kokre in Preddvora. — Kriva so bila največ oblastva sama, ki niso vselej enako razlagala iste šolske postave, vsled česar je zadela trsteniške in goriške davkoplačevalce očitna in občutna škoda.

Mnogo nevolje, vrišča in prepira je napravila ta neprijetna reč; skozi 10 let ni bilo miru v občini. Ohladila se je tudi lepa prijateljska vzajemnost, ki je prej, odkar ljudje pomnijo, tesno združevala obe župniji, preddvorsko in trsteniško.

IV. Dne 2. decembra 1902 je pokosila nezprosna smrt na Povlju Janeza Bukovnika, c. kr. poštnega praktikanta. — Pokojnika so imeli vsi za domačina, dasi je bil rojen v Šiški pri Ljubljani dne 3. junija 1882. V detinski dobi se je preselil na Povlje, kjer imajo njegovi stariši hišo in posestvo „pri Romju“. Oče službuje v Auer - jevi pivovarni v Ljubljani. Rajni

Janez je dovršil 1901 maturo v Ljubljani in potem čakal doma več mesecev obljubljene službe pri pošti. Takrat je šel nekega dne — po zimi 1902 — v goro drvarit. Ali tako delo je bilo pretežavno za njegovo šibko telo, razen tega se je še močno premrazil. — Začel je vidno pešati. Spomladi je sicer nastopil svojo službo v Novem mestu, toda kmalu se je moral vrniti bolan na svoj dom. Skromni in nadarjeni mladenič bo ostal pri vseh svojih rojakih v blagem spominu. — Pred 52 leti — tudi meseca decembra — so žalovali „pri Logarju“ v Babinem vrtu zaradi sličnega dogodka, ob prezgodnji smrti osmošolca Gašparja Lombarja (roj. 2. januarija 1828, umrl 3. decembra 1850). V počitnicah se je pridružil koscem v strmini pod Storžcem. Nasledek je bil zanj tudi tako usoden kakor pri Bukovniku. — Oba mladeniča, ki sta se poslovila od zemlje v cvetju svoje mladosti, sedaj počivata na istem pokopališču in čakata druge lepše pomladi ob vstajenju.

Priloga.

Clemens P. P. XI.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum, sicut accepimus, in Ecclesia Filiali Sancti Martini in Terstenig Parochiae Höffleins Labacensis Dioecesis, una pia et devota utriusque sexus Christi fidelium Confraternitas sub Invocatione Sanctae Barbarae (non tamen pro hominibus unius specialis artis) canonice, erecta, seu erigenda existat, cujus Confratres et Consorores quamplurima pietatis et charitatis opera exercere consueverunt, Nos ut Confraternitas hujusmodi majora in dies suscipiat incrementa, de Omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui dictam Confraternitatem imposterum ingredientur, die primo eorum ingressus, si vero poenitentes, et confessi sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sumpserint, plenariam, ac tam descriptis, quam pro tempore

describendis in dicta Confraternitate Confratribus et Consororibus in cujus-libet eorum mortis articulo, si vere quoque poenitentes et confessi, ac sacra Communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint, saltem contriti Nomen Jesu, ore si potuerint, seu minus corde devote invocaverint, etiam plenariam, nec non eisdem nunc, et pro tempore existentibus dictae Confraternitatis Confratribus et Consororibus etiam vere poenitentibus et confessis, ac sacra Communione refectis, qui praefatae Confraternitatis Ecclesiam, seu Capellam, vel Oratorium die festo ejusdem sanctae Barbarae a primis vesperis usque ad occasum solis die hujusmodi singulis annis devote visitaverint, et ibi pro Christianorum Principum concordia, haeresum extirpatione, ac sanctae Matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam similiter omnium peccatorum suorum Indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Insuper dictis Confratribus et Consororibus etiam vere poenitentibus, et confessis, ac sacra Communione refectis, Ecclesiam, seu Capellam, vel Oratorium hujusmodi in quatuor aliis anni feriatis vel non feriatis, seu Dominicis diebus per memoratos Confratres semel tantum eligendis, et ab Ordinario approbandis, ut supra visitantibus, et ibidem orantibus, quo die praefatorum id egerint, septem annos, et totidem quadragenas. Quoties vero Missis, et aliis Divinis officiis in Ecclesia, seu Capella, vel Oratorio hujusmodi pro tempore celebrandis, et recitandis, seu Congregationibus publicis, vel privatis ejusdem Confraternitatis ubivis faciendis

interfuerint, aut pauperes hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint, seu componi fecerint, vel procuraverint; nec non etiam, qui Corpora defunctorum, tam Confratrum, et Consororum hujusmodi, quam aliorum ad sepulturam associaverint, aut quascunque Processiones de licentia Ordinarii faciendas, sanctissimumque Eucharistiae Sacramentum tam in Processionibus, quam cum ad infirmos aut alias ubicunque et quomodocunque pro tempore deferetur, comitati fuerint, vel si impediti campanae ad id signo dato semel Orationem Dominicam, et Salutationem Angelicam dixerint, aut etiam quinquies Orationem Dominicam, et Salutationem eandem pro Animabus defunctorum Confratrum et Consororum hujusmodi recitaverint, aut devium aliquem ad viam salutis reduxerint, et ignorantes praecepta Dei, et ea quae ad salutem sunt, docuerint, aut quodcumque aliud pietatis, aut charitatis opus exercuerint, toties pro quolibet praefatorum operum exercitio sexaginta dies de injunctis eis, seu alias quomodolibet debitis poenitentiis in forma Ecclesiae consueta relaxamus. Praesentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, ut si alias dictis Confratribus et Consororibus praemissa peragentibus aliqua alia Indulgentia perpetuo, vel ad tempus nondum elapsum duratura concessa fuerit, praesentes nullae sint. Utque si dicta Confraternitas alicui Archi-Confraternitati aggregata jam sit, vel imposterum aggregetur, aut quavis alia ratione uniatur, vel etiam quomodolibet institutur, priores et quaevis aliae litterae Apostolicae illis nullatenus suffragentur, sed ex tunc eo ipso

nullae sint. — Datum Romae, apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris, die XIX. Julii MDCCXIII. Pontificatus Nostri Anno Decimo tertio.

Cardinalis Oliverius.

Publicentur singulis annis in principali Confraternitatis festo, ac Concursu, ut Confratres jugem tanti thesauri memoriam conservent, et alii ad devotionem excitentur. Dies vero, seu festa pro lucrandis indulgentiis a Confratribus electa, ac autoritate Ordinaria approbata sunt sequentia: videlicet festum Principale pro lucrandis indulgentiis plenariis, festum S. Barbarae V. et M., alia minus principalia pro lucrandis septem annorum indulgentiis, ac totidem quadragenis Sancti Georgii M., Dominica dedicationis, quae est ante festum S. Pancratii, Sanctorum Primi et Feliciani M. M.; S. Martini Ecclesiae Patroni.

Ex Offo Eppali Labaci, die 22. Augusti 1713.

Joannes Antonius Thalnitscher

Dec. Vic. Glis. Labacensis.

Opomnje in popravki.

I. 1. V imenu »Straža«, str. 4. se je ohranil po moji sodbi temen spomin na turške navale po naši deželi. Verjetno je, da so naši podgorci po robovih z obsežnim razgledom postavljali straže, ki so opozarjale okoličane na pretečo nevarnost. Lahkonogi turški jezdeci so se drvili tudi po gorah, kjer so ljudje iskali zavetja. Še dandanes najde kdo tuintam po gorskem pobočju kako zarjavelo podkev, ki je pa manjša nego jih imajo naši konji. Pravijo, da so to podkve turških kônj. — Tudi tista pravljica o zakladu nad Žabljami (str. 21. in 22.) je v zvezi s Turki. Preden so Turki razdejali grad Čêvec in odpeljali s seboj graščakovo hčer in več domačinov, je gospôda skrila ves svoj denar v globok vodnjak na dvorišču.

2. Njivo v goriškem polju in travnik okoli nje, nekdanjo last cerkve sv. Martina, str. 75. (*b* in *c*), ima sedaj Štrukljeva hiša v Srednji vasi. Gozd (*č*) je bil, kakor sem izvedel, v Malem brdu (prim. str. 11.).

3. Travnik »Cerkovnico« (*c*), bivše posestvo tenetiške cerkve, ima dandanes Franc Čibašek, »Adamovec«, iz Kranja.

Polovico gozda »Veliko brdo«, str. 76. (*e*), je kupil 1849 Fr. Šusteršič za trsteniško župnišče (prim. str. 11.) od St. Kilarja za 145 fl; drugo polovico ima v posesti Janez Vrtnik na Pangršici, št. 2.

II. Str. 9. vrsta 5. zgoraj béri: je iz tiste dobe nam. iz je tiste dobe.

Str. 16. v. 5. zg. njivo Züpfovko nam. züpfovko; tako tudi v 17. v. ibid.

Ibid. v. 12. sp. vloge nam. uloge.

Str. 18. v. 10. Preddvorski duhovniki nam. župniki.

Ibid. v. 19. zg. bero nam. biro; tako tudi na str. 33. v zadnji vrsti.

Str. 20. v. 3. zg. črede nam. čede.

Str. 22. v. 7. sp. prečrtaj dve piki za besedo Babin vrt.

Ibid. razdeljenega med nam. razdeljenegam ed.

Str. 27. v. 23. zg. častilci nam. častivci. Zaradi doslednosti izpreméli ravnotako tudi besede: poslušavci str. 39. v. 4. sp.; opazovavcu str. 49. v. 15. zg.; gledavca str. 50. v. 6. sp.; gledavcu str. 55. v. 6. zg. zasledovavci str. 57. v. 7. zg.

Str. 30. v. 7. sp. izbriši piko in vejico za letnico 1882.

Str. 33. v. 8. sp. vračuni nam. uračuni.

Str. 45. Drugo opomnjo pod črto prestavi na 46. stran.

Str. 55. v. 15. zg. stara nad 200 let nam. nad nad 200 let.

Str. 56. v. 9. sp. leta 1824 posodila nam. leta 1822. (Leta 1822. se je dalo dovoljenje, 1824 se je pa izplačala svota.)

Str. 59. v. 7. zg. V pripisu nam. prepisu.

Str. 61. v. 20. zg. končno nam. konečno.

Ibid. v. 4. sp. vpeljal nam ustanovil.

Vsebina.

	Stran
Predgovor	1
I. Kraj in ljudje	3
II. Zgodovinske črtice	8
III. Duhovniki	31
IV. Cerkvi	45
V. Bratovščina sv. Barbare	58
VI. Šola	63
VII. Nekateri bolj znani Trsteničani	66
Dostavek	74
Priloga	77
Opomnje in popravki	86

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000510748

